

T.C.
SIVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE PROFESYONEL FUTBOL LİGLERİNDE
REKABETÇİ DENGE

Nurullah DEMİRKOPARAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI

SIVAS – 2019

**T.C.
SIVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

TÜRKİYE PROFESYONEL FUTBOL LİGLERİNDE REKABETÇİ DENGE

NURULLAH DEMİRKOPARAN

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANA BİLİM DALI**

**TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. TUĞBAY İNAN**

SİVAS – 2019

“Türkiye Profesyonel Futbol Liglerinde Rekabetçi Denge” adlı Yüksek Lisans Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmış ve jürimiz tarafından Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü **Beden Eğitimi ve Spor** Ana Bilim Dalında **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Doç. Dr. Hakkı ULUCAN

Üye

Doç. Dr. Murat KANGALGİL

Üye (Danışman)

Doç. Dr. Tuğbay İNAN

ONAY

Bu tez çalışması, 23.05.2019 tarihinde Enstitü Yönetim Kurulu tarafından belirlenen ve yukarıda imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Zübeyda AKIN POLAT
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRÜ

YÖNERGE

Bu tez, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Senatosu'nun 18.02.2015 tarihli ve 4/4 sayılı kararı ile kabul edilen Sağlık Bilimleri Enstitüsü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna göre hazırlanmıştır.

İTHAF

Benim için en değerli şey olan samimiyete dayalı sevgilerini benden hiçbir zaman esirgemeyen annem Zöhre DEMİRKOPARAN'a sonsuz sevgi ve saygılarımı sunuyorum.

TEŐEKKÖR

Arařtırma fikrimin oluřum sűrecinde, akademik olarak verdiđi deđerli bilgiler ve desteđi ile beni cesaretlendiren deđerli hocam Doç. Dr. Tuđbay İNAN'a ve her zaman olduđu gibi űniversite hayatım boyunca da her anımda benimle olan desteđini hiçbir zaman esirgemeyen deđerli eřim Leyla DEMİRKOPARAN ve kıymetlilerim Emir DEMİRKOPARAN ile Yađmur DEMİRKOPARAN'a sonsuz teőekkűr ederim.

ÖZET

TÜRKİYE PROFESYONEL FUTBOL LİGLERİNDE REKABETÇİ DENGE

Nurullah DEMİRKOPARAN

Yüksek Lisans Tezi

Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Tuğbay İNAN

2019, 64 sayfa

Bu araştırma Türkiye profesyonel futbol liglerinde rekabetçi dengenin incelenmesini amaçlamaktadır.

Çalışmamız; Türkiye profesyonel futbol liglerindeki rekabeti ve bu liglerin içerisindeki rekabetçi dengeyi tespit edip rekabet düzeyine göre çeşitli öneriler geliştirmektedir.

Çalışmanın temel aldığı nokta, Türkiye profesyonel futbol liglerinde rekabetin izlediği seyri ortaya koymaktır. Rekabeti ölçmenin çeşitli yöntemleri bulunmaktadır. Bu çalışma, C5CBI ve HHI hesaplamaları aracılığıyla, kulüplerin sahip olduğu iç saha avantajı ve şans gibi faktörleri arındırarak kalan net güçlerini tahmin etmek ve rekabeti bu güç seviyeleri temelinde ölçmek amacı ile yapılmıştır.

Araştırma Türkiye profesyonel futbol liglerinde en üst sırada bulunan Super Lig'de 1987-2017 sezonları arasında 30 yıllık zaman diliminde, Türkiye profesyonel liglerinden 2. sıradaki ligi olan o zamanki ismi ile Türkiye 2.lig A kategorisinde 2001-2017 sezonları arasında 17 sezon olarak yapılmıştır.

Türkiye profesyonel liglerinde Spor Toto 2. Lig kırmızı ve beyaz grupta son sekiz sezon, Spor Toto 3. Lig 1. 2. ve 3. grupta da yine son 8 sezon ile sınırlı

tutulmuştur. Bu liglerin sekiz sezon ile sınırlı tutulmasındaki amaç daha önceki yıllarda yükselme grubu, ve bu gruplardaki takım sayısının az olması nedeniyle rekabetin üst düzey yansıtılamayacağı varsayımından kaynaklıdır. Araştırmada yer alan veriler www.mackolik.com isimli internet sitesinden alınmıştır.

Çalışma sonucundan elde edilen bulgulara göre; Süper Lig ' de 1987-1988 sezonu ile 2017-2018 sezonu arasındaki oynanan futbol müsabakalarından elde edilen C5CBI ve HHI hesaplama değerlerine göre ortalama C5BI 145.08, ortalama HHI ise 620.09 olarak tespit edilmiştir. Süper Lig'de C5CBI 'ye göre rekabette en uzak sezonunun 157.88 ile 1995-1996 sezonu, yine C5CBI'e göre rekabete en yakın sezonun 129.55 ile 2007-2008 sezonu olduğu tespit edilmiştir. Yine Türkiye Süper Lig ' inde HHI 'ya göre rekabette en uzak sezon 715.03 ile 1991-1992 sezonu, rekabete en yakın sezon ise 537.14 ile 1987-1988 sezonu olarak tespit edilmiştir. Bu lig için lig içerisinde ideal bir rekabet dengesi barındırmadığından söz etmek mümkündür.

Yine çalışmada kullanılan veriler bize Türkiye Futbol 1.Lig ' inde 2001-2002 sezonu ile 2017-2018 sezonu arasındaki 17 sezonun bulgularını inceleme fırsatı sunmaktadır. Bu ligde C5BI ' nın ortalaması 135.53 ve standart sapması ise 6,38 ' dir. Sezonlara göre HHI ortalaması 593,19 ve standart sapması 24,57 olarak hesaplanmıştır. C5CBI hesaplamalarına baktığımızda rekabete en uzak sezonun 148.15 ile 2004-2005 sezonu, en yakın sezonların 125.93 değeri ile 2001-2002, 2011-2012 ve 2012-2013 sezonları olduğunu görebilmekteyiz. HHI ' ya göre rekabete en uzak sezon 641 ile 2010-2011 sezonu, en yakın sezon ise 522,9 ile 2001-2002 sezonudur.

Sonuç olarak, çalışmadan elde edilen bulgulara göre Türkiye futbol liglerinde, rekabette yoksun bir seyir olduğu söylenebilir.

Anahtar kelimeler: Futbol Ligleri, Futbol Ekonomisi, Rekabetçi Denge Analizi, Rekabetçi Dengenin Ölçümü.

ABSTRACT

PROFESSIONAL FOOTBALL LEAGUE COMPETITIVE BALANCE IN TURKEY

Nurullah DEMIRKOPARAN

MSc Thesis

Department of Physical Education And Sports

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Tuğbay INAN,

2019, 64 pages

This study aims to examine the competitive balance in Turkey's professional league.

Our study aims to find out competition in professional football league and the competitive balance in the league and develop various recommendations based on the level of competition.

The study is based on determining the trend in Turkey's professional football league competition. There are various methods of measuring competition. This study was carried out by C5CBI and HHI calculations to estimate the effective capacity of the clubs by eliminating factors such as indoor advantage and luck, and to measure the competition based on these power levels.

Research was carried out in 30 years' time, in 1987-2017 season in Super League, which ranks highest in professional football league; and 2nd of the professional leagues in Turkey, which was then called "Turkey 2nd League Category A" in 2001-2017, which lasted 17 seasons.

Turkey's professional league Sports Toto 2 League in red and white groups, Sports Toto 3 League 1 in the 2nd and 3rd group was limited to 8 seasons. The aim of limiting these leagues to eight seasons was due to the assumption that competition could not be reflected in the upper level due to the increase in the number of teams in

the previous years. The data included in the study were taken from the website www.mackolik.com.

According to the findings of the study; according to the C5CBI and HHI calculation values obtained from the football games played between 1987-1988 season and 2017-2018 season in the Super League, the average C5BI was determined as 145.08 and the average HHI as 620.09. According to C5CBI in the Super League, the least competitive season was 1995-1996 with 157.88 score, and the most competitive one was 2007-2008 with 129.55. According to HHI, the least competitive season was in 1991-1992 season with 715.03 while the most competitive season was 1987-1988 season with 537.14. It is possible to mention that there is no ideal competition balance for this league within the league.

The data used in this study offer us to examine the findings of 17 seasons in Turkey Football League between 2001-2002 and 2017-2018. The average of the C5BI in this league is 135.53 and the standard deviation is 6.38. HHI average according to seasons was calculated as 593.19 and standard deviation was 24.57. When we look at the C5CBI calculations, we can see that the least competitive season is 2004-2005 with 148.15 and, the most competitive ones are 2001-2002, 2011-2012 and 2012-2013 seasons with 125.93 score. According to HHI, the least competitive season is the 2010-2011 season with 641 and the most competitive season is 2001-2002 season with 522.9.

As a result, according to the findings obtained from studies, it can be said that competition level is not high in Turkey Football Leagues.

Keywords: Football Leagues, Football Economics, Competitive Balance Analysis, Measurement of Competitive Balance.

İÇİNDEKİLER

İÇ KAPAK.....	i
ONAY	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
YÖNERGE	iii
İTHAF	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	viii
İÇİNDEKİLER	x
TABLolar/ÇİZELGELER.....	xii
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ	1
1.FUTBOLUN TARİHÇESİ	1
1.1 FUTBOL TARİHİNDE ÖNEMLİ GELİŞMELER.....	2
1.2 TÜRKİYE’DE FUTBOL	4
1.3 TÜRKLERİN FUTBOL OYNAMASI	5
1.4 TÜRK FUTBOLUNDA İLK KULÜPLER.....	5
1.4.1 İstanbul Kulüpleri	5
1.5.2 İzmir Kulüpleri.....	9
2. SPOR EKONOMİSİ	13
2.1 SPOR EKONOMİSİ ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	14
2.2 FUTBOL EKONOMİSİ	15
2.3 REKABETÇİ DENGE.....	16
2.4 AMAÇ.....	17

3. MATERYAL -METOD.....	17
3.1 MATERYAL.....	17
3.2 METOD.....	19
3.2.1 REKABETÇİ DENGE ÖLÇÜMÜ.....	19
3.2.2 Rekabetçi Denge Analizi	20
4. BULGULAR.....	25
5. TARTIŞMA-SONUÇ.....	36
6. ÖNERİLER	44
KAYNAKLAR	45
EKLER.....	48
EK 1 : Etik Kurulu Karar Formu.	48
ÖZGEÇMİŞ.....	51

TABLolar/ÇİZELGELER

Tablo 1 : Liglere Göre Analize Tabi Tutulan Maç Sayısı	18
Tablo 2 : C5 İndeksinin Takım Sayılarına Göre Düzenlenmiş Alt ve Üst Sınırları .	23
Tablo 3 : Süper Lig C5HBI ve HHI.....	25
Tablo 4 : 1. Lig C5HBI ve HHI	27
Tablo 5 : 2.Lig Kırmızı Grup C5CBI ve HHI.....	29
Tablo 6 : 2.Lig Beyaz Grup C5CBI ve HHI	30
Tablo 7 : 3.Lig 1.Grup C5CBI ve HHI	32
Tablo 8 : 3.Lig 2.Grup C5CBI ve HHI	33
Tablo 9 : 3.Lig 3.Grup C5CBI ve HHI	34
Grafik 1 : Süper Lig C5HBI	26
Grafik 2 : Süper Lig HHI.....	26
Grafik 3 : 1. Lig C5BI	28
Grafik 4 : 1.Lig HHI.....	28
Grafik 5 : 2. Lig Kırmızı Grup C5CBI.....	29
Grafik 6 : 2.Lig Kırmızı Grup HHI	30
Grafik 7 : 2.Lig Beyaz Grup C5CBI	31
Grafik 8 : 2.Lig Beyaz Grup HHI.....	31
Grafik 9 : 3.Lig 1.Grup C5CBI ve HHI.....	32
Grafik 10 : 3.Lig 1.Grup HHI.....	33
Grafik 11 : 3.Lig 2.Grup C5CBI	34
Grafik 12 : 3.Lig 2.Grup HHI.....	34
Grafik 13 : 3.Lig 3.Grup C5CBI	35
Grafik 14 : 3.Lig 3.Grup HHI.....	36

KISALTMALAR

HHI Herfindahl Rekabetçi Denge İndeksi

C5CIB C5 Rekabetçi Denge İndeksi

GİRİŞ

1.FUTBOLUN TARİHÇESİ

Spor dünyasının en popüler kavramı olan futbol, toplulukları peşinden koşturan en önemli spor branşlarından bir tanesidir. Yaş, cinsiyet, ırk ve din gibi kavramlara bakılmaksızın herkesin sevdiği bu oyunun geçmişi de bir o kadar eskiye dayanmaktadır.

Futbolun tam olarak nerede ve ne zaman ortaya çıktığı belirlenememiş durumdadır. Fakat arkeolojik bulgulardan elde edilen bilgiler ışığında, ayakla topa vurma oyunlarının tarihin güçlü medeniyetlerinden birisi olan Sümerlere kadar uzandığı ortaya çıkmıştır. Yine bu bulgular ışığında, Çin ordusuna mensup askerlerin bir topu iki direk arasından geçirmeye çalıştıkları bir oyunu, MÖ 2500'lü yıllarda oynadıkları bilinmektedir. Askerlerin bu oyunu antrenman amacıyla kullandıkları da düşünülmektedir. Baybars Tarihi, Divan-ı Lügat'it Türk, ve Hitay-ı Name gibi Türk tarihi ile ilgili yazılmış eserlerde, Türklerin tepük adlı oyunu oynadıkları ifade edilmiştir. Bu oyunun günümüz futboluna çok benzer bir oyun olduğu görülmektedir.

Futbolun Eski Mısır Medeniyetinde de oynandığı ortaya çıkmıştır. Mısır medeniyetine ait duvar resimlerindeki topla oynayan insan figürleri, o dönemde topla oynandığının göstergesi olarak ifade edilebilir. "Odisea" adlı eserde Yunanlı ünlü şair Homeros top oynayan insanlardan bahsetmiştir. Yunanlılar MÖ 100 yıllarında oyunu 15 er kişilik takımlar halinde ve belirli kurallar çerçevesinde "Episkyres" adı altında oynamışlardır. O dönemlerde oynanan futbola benzer oyunlar, zamanın şartlarına göre ilkel biçimde oynanmıştır. Günümüz modern futbolun temelini oluşturan ve Roma ordusuna mensup askerler tarafından oynanan Harpastum adlı oyun ise, Episkyresten ilham alarak oynanan bir oyundur. Bu oyun modern futbolun temeli kabul edilir, amacı ise topu kaparak el veya ayakla topu rakip tarafa göndermektir. Harpastum savaşlarda yapılan taktikleri kazanmak adına da oynanmıştır. Günümüzdeki saha diziliş anlayışını bu oyun içerisinde bulundurmaktadır; çünkü oyun içerisinde ileride hücum hattı, ortada destek birliği ve en geride de muhafızlar görev almıştır.

Geçmiş zamanlarda birçok bölgede ve çeşitli biçimlerde oynanan futbol, İngiltere’de 12.yy’da modern anlamda oynanmaya başlanmış ve oldukça da sevilmiştir. O tarihlerde futbola olan yoğun ilgi o kadar ileri gitmiş ki futbolun içerisinde bulundurduğu rekabet anlayışı kamu düzenini bozmaya başlamış ve bu yüzden futbol dönemin kralı tarafından tüm ülkede yasaklanmıştır. Bu hâl futbolun gelişmesini engellese bile İngiltere halkının oyuna olan ilgisi değişmemiştir.

Futbola olan ilgi, İngiliz soylularının İtalya’da oynanan tepmek, tekmelemek anlamına gelen Giyoca Del Calcio ‘yu ülkede yaymak istemeleri ile daha da artmıştır. Ayrıca bu oyunun günümüz futboluna çok benzediği görülmektedir. Futbol basit kurallar eklenerek İngiltere’de 1583 yılında tekrar oynanmaya başlanmıştır. Sertlik önleyici kurallar ve hakem seçimi bu kuralların en temelleridir. Faul sistemi, futbola bu dönemde getirilmeye başlanmıştır. 1862 yılında bu kurallar daha çok genişletilmiştir. Bu kurallar takımların 11 kişi olması, ofsayt kuralı ve elle oynamanın yasaklanmasıdır. İlk futbol kulübü “Sheffield Club” 1857 yılında kurulmuş ve çalışmalarına başlamıştır.

İngiliz Futbol Birliği ise 1863 yılında kurularak günümüzdeki futbolun temeli oluşturulmuştur. Aynı zamanda futbolda kurulan dünyanın ilk milli federasyonu olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.1 FUTBOL TARİHİNDE ÖNEMLİ GELİŞMELER

Günümüz futbolunu yakın oyuna gelene kadar futbol oyunun geçirdiği tarihi evrim aşağıda sıralanmıştır.

1841 - Futbol topunun tam bir küre şeklinde olmasının kabul edilmesi.

1848 - Futbol kuralları "Cambridge kuralları" adı altında toplanması ve bu kurallarla Cambridge’de öğrenciler arasında ilk futbol maçının oynanması.

1855 - Bir İngiliz takımının ilk defa yurt dışına çıkarak futbol oynaması ve bunun sonucunda Almanya’da futbolun temelini atılması.

1857 - İngiltere'nin ilk futbol kulübü olan Sheffield Club'ın kurulması.

1863 - İngiltere Futbol Federasyonu'nun kurulması ve böylelikle modern futbolun ortaya çıkması.

1870 - Portekiz'de yaşayan İngilizlerin burada futbolu duyurmaya başlamaları.

1871 - "İngiltere Federasyon Kupası" " veya "Kral Kupası" nın başlaması.

1871 - Kalecilere topu elle tutma kuralı getirilmesi.

1872 - İngiltere ve İskoçya arasında ilk milli maçın oynanması.

1873 - Korner atışlarının kullanılması.

1875 - Kalelere üst direk konulması ve futbolcuların topa kafayla vurmasına müsaade edilmesi.

1876 - Korner kuralının kabul edilmesi.

1879 - Glasgow'dan Darwen'e para teklifi edilerek futbolcu getirilmesi ve böylece profesyonellik yolunda ilk adımın atılması.

1882 - Futbol kurallarında gerektiği zaman değişiklik yapmaya yetkili olan "International Board"un kurulması.

1885 – Profesyonellik kavramının İngiltere'de resmen kabul edilmesi.

1886 - Ofsayt kuralının kabul edilmesi.

1889 - Danimarka ve Hollanda'da futbol federasyonlarının kurulması.

1890 - Futbol maçlarında hakemlere tam otorite verilmesi.

1891 - Penaltı kuralının kabul edilmesi.

1893 - İlk futbol federasyonunun Amerika'nın Arjantin ülkesinde kurulması.

1895 - İngiltere'de kadınların ilk futbol maçını gerçekleştirmesi.

1899 - Bir maç süresinin 90 dakika, saha ölçülerinin ise 118.4 x 91.4 cm şeklinde belirlenmesi.

1901 - 110.802 seyircinin federasyon kupası finali Sheffield United - Tottenham Hotspur maçını izlemesi.

1902 - İngiltere dışında oynanan ilk milli maçta Avusturya'nın Macaristan'a karşı 5-0 galip gelmesi.

1903 – Averaj sisteminin kabul edilmesi.

1904 – FIFA ‘nın Belçika, Fransa, Danimarka, Hollanda, İspanya, İsveç, İsviçre tarafından kurulması.

1906 - Kıtalar arası gerçekleşen ve Brezilya'da oynanan ilk milli maçta Güney Afrika'nın Brezilya' yı 5-0 yenmesi.

1907 - Kendi sahasında yer alan bir futbol oyuncusunun ofsait sayılmamasının kabul edilmesi.

1908 - Futbolun ilk kez olimpiyat oyunlarında Londra Olimpiyat Oyunları'na katılarak yer alması.

1.2 TÜRKİYE’DE FUTBOL

Günümüz futbolunun İngiltere toprakları dışına çıkararak dünyanın geri kalanına yayılması esnasında, Osmanlı İmparatorluğu ‘nda ticaret limanlarındaki kentlere yerleşen tüccarlar veya gemilerde çalışanların futbola merakı oyunun ülkemize gelmesine sebep olmuştur.

Futbolun oynandığı ilk 3 şehir Selanik, İstanbul ve İzmir’dir. Bu şehirlerde İngilizlere Rumlar da katılmışlar ve hem futbol oynayanların sayıları hem de takım sayıları önemli ölçüde artmıştır. İlk futbol maçı Osmanlı’ da 1875'te Selanik'te oynandığı ileri sürülmektedir. İzmir ilçesi Bornova ’ da 1877 yılında birçok futbol maçı yapılmıştır. Fakat, bu esnada futbola meraklı Müslümanların futbol oynamaları iyi karşılanmayacağı düşünülmüştür ve bu nedenle Türk halkının futbol oynaması için biraz daha zaman geçmesi gerekmiştir. 1894 yılında İngilizler tarafından İzmir'de ilk futbol kulübü olan Football Club Smyrna kurulmuş ve kulübün adı "Football Club Smyrna" olmuştur. İstanbul'da ise futbol oynamaya başlanması 1895 yılında Moda ve Kadıköy 'de olmuştur. İzmir'den İstanbul'a göç eden İngilizler bu şehirde futbol oynamaya devam etmişlerdir. İstanbul’da yaşayan Rum halkı futbola heves etmiş ve futbol İstanbul'da büyük bir hızla genişlemiştir. 1897, 1898, 1899, 1904 tarihlerinde İzmir karması ve İstanbul karmasının oynadığı 4 maçı da İzmir karması kazanmıştır. 1906 yılında İzmir karması ve Selanik karmasının da katıldığı Atina'da düzenlenen "Ara Olimpiyat" ta İzmir karması 2. Olmuş ve Selanik karması 3. olmuştur. Turnuvada 2. olan İzmir takımı İngilizlerden, 3.olan Selanik takımı ise Rumlardan oluşmaktaydı.

1.3 TÜRKLERİN FUTBOL OYNAMASI

Selim Sırrı Tarcan 1898 yılında İzmir'de İngilizlerle birlikte futbol oynamış ve böylece bu oyunu oynayan ilk Türk olmuştur, fakat Tarcan "İlk Türk futbolcusu" özelliği taşımamaktadır. Bilinen ilk Türk futbolcusu ise Fuat Hüsni Bey'dir. Futbol oynayan İngilizlerden görerek futbolla İstanbul'da ilgilenmeye başlayan Fuat Hüsni Bey, sonrasında kendi arkadaşlarıyla ilk Türk futbol takımını kurmuştur. Fuat Hüsni Bey'in kurduğu "Black Stocking" adını alan bu takım Rumlarla yaptığı maçı 5-1 ' lik skorla kaybetmiştir. Bu maçtan sonra takım dağılmış, sonuç olarak ilk Türk futbol takımının ömrü pek de fazla olamamıştır. Fuat Hüsni Bey "Bobby" takma adıyla daha sonra İngilizlerin kurmuş olduğu Kadıköy takımında yer almıştır.

1.4 TÜRK FUTBOLUNDA İLK KULÜPLER

Fuat Hüsni Bey ' in kurduğu "Black Stocking" takımının başarısızlığından sonra Türkler futbola devam edemese de, bu oyuna olan ilgilerini bitirememişlerdir. Türkiye'de yer alan kulüplerin neredeyse tamamı "Futbol Kulübü" olarak meydana gelmiştir. "Beşiktaş Jimnastik Kulübü" ise önemli bir istisnadır. Kurulan ilk futbol kulübü ise "Galatasaray Futbol Kulübü" dür.

1.4.1 İstanbul Kulüpleri

1.4.1.1 Fenerbahçe Spor Kulübü Fenerbahçe-1956

1907 yılında Kadıköy'de kurulan Fenerbahçe başlangıçta Sarı-Beyaz renkleri tercih etmiştir, ancak daha sonra Sarı-Lacivert renklerini kullanmaya başlamışlardır. İstanbul Ligine 1908-1909 sezonunda katılan Fenerbahçe ilk şampiyonluğunu ise 1911-1912 sezonunda kazanmıştır. Düşman askerlerin takımlarına karşı işgal yıllarında elde ettiği başarılarla gönülleri fetheden Fenerbahçe Galatasaray'la beraber en çok taraftara sahip iki takımdan biri haline gelmiştir.

1.4.1.2 Galatasaray Spor Kulübü

Galatasaray Spor Kulübü 1905'te Galatasaray Lisesi'nin öğrencileri tarafından kurulmuştur. İlk başlarda Kırmızı-Beyaz renkleri tercih eden takım, daha sonra Sarı-Siyah ve son olarak da Sarı-Kırmızı renklerle sahada yerini almıştır. Barhau İngiliz gemisi takımıyla ilk maçına çıkan Galatasaray İstanbul Futbol Ligine

1906-1907 sezonunda katılmıştır. Bu ligde 1908-1909 sezonunda şampiyon olmuştur. Romanya ve Macaristan'a giderek 1911 yılında yurt dışında Türk futbolunu temsil eden ilk takım olma niteliğini almıştır. Bükreş karmasını 11-1 'lik skorla Bükreş'te yenmiştir.

1.4.1.3 Beşiktaş Jimnastik Kulübü

Beşiktaş Jimnastik Kulübü "Beşiktaş Bereket Jimnastik Kulübü" adı altında 1903 yılında kuruldu. Kulüp aletli jimnastik barfiks, paralel, güreş, halter, boks ve eskrim dallarında faaliyet göstermiştir. Bir süre sonra ise adı "Beşiktaş Osmanlı Jimnastik Kulübü" olarak değiştirilmiştir. 1910'lu yıllarda futbolun oynanması başlamıştır. Başlangıçta Kırmızı-Beyaz olarak seçilen renkleri daha sonra Siyah-Beyaz şeklinde değiştirilmiştir. Farklı dallarda çok fazla başarı kazanmasına rağmen futbolda Beşiktaş 1920'li yıllarda arka arkaya elde ettiği başarılarla adını duyurmuştur.

1.4.1.4 Kadıköy Futbol Kulübü

İstanbul'un ilk futbol kulübüdür İngilizlerin kurduğu Kadıköy ' dür. 1905-1906 ve 1906-1907 yıllarında İstanbul Ligi 'nde şampiyon olmuştur.

1.4.1.5 Moda Futbol Kulübü

1907-1908'de şampiyon olan kulüp 1903 yılında İngilizlerce kurulmuştur.

1.4.1.6 Elpıs Futbol Kulübü

1904 yılında Kadıköylü Rumlar tarafından kurulan takım ligde hiç bir zaman başarı sergileyememiştir. Aynı zamanda bu takım İngilizlerin aynı adı taşıyan gezi gemisinin mürettebatının oluşturmuş olduğu bir takımdı. Imogene Futbol Takımı olarak anılmaktaydı. 1904-1905 sezonunda bu takım şampiyon oldu.

1.4.1.7 Tatavla Heraklıs Jimnastik Kulübü

Başlangıçta atletizm jimnastik, güreş dallarında faaliyet göstermek amacıyla 1896 yılında kurulmuştur, 1910'lu yılların sonunda futbol da oynanmaya başlanmıştır. Halen "Kurtuluş Gençlik Kulübü" olarak faaliyetini sürdürmektedir.

1.4.1.8 Anadolu Spor Kulübü

Burhan Felek ve arkadaşlarının girişimiyle 1908 yılında kurulmuştur. Faaliyetlerini sürdürmeye devam etmektedir.

1.4.1.9 Vefa Terbiye-İ Bedeniyye Kulübü

1908'de üç takımın birleşmesiyle oluşan kulüp, İstanbul 'un sahip olduğu önemli kulüplerinden biri olarak tarihe geçmiştir.

1.4.1.10 Beykoz Zindeler İdman Yurdu

Beykoz Zindeler Yurdu'nun birleşmesiyle Beykoz Sark İdman Yurdu oluşmuştur, kulüp uzun seneler boyunca başarılar elde etmiştir.

1.4.1.11 Süleymaniye Terbiye-i Bedeniye Kulübü

1911 yılında kurulmuştur.

1.4.1.12 Anadoluhisarı İdman Yurdu

1912 yılında kurulmuştur.

1.4.1.13 Hilal Spor Kulübü

1912 yılında kurulmuştur.

1.4.1.14 Telefoncular

1912 yılında İstanbul Telefon Şirketi'nde yer alan İngiliz bir teknisyen ve işçileri tarafından kurulmuştur, 1914 yılında savaş durumu nedeniyle devlet tarafından kapatılmıştır.

1.4.1.15 Altınordu İdman Yurdu

1910 yılında Progress International olarak kurulan kulüp, 1914 yılında Altınordu İdman Yurdu adını almıştır. Galatasaray'a da kardeş olan kulüp Dahiliye Naziri'ni başkanlığa getirmiş ve bu sayede hem kendi bünyesine parasal olarak katkı sağlamış hem de hükümetten destek alarak savaş sırasında asker yollamayan tek kulüp olmuştur. Parasal yönden büyük ölçüde gelişmiş ve böylece İstanbul liginde yaptığı transferlerle şampiyonluk da kazanmıştır.

1.4.1.16 Pera Spor Kulübü

Rum kökenli bir kulüp olarak 1914 yılında kurulan Pera Spor Kulübü, Kurtuluş Savaşı sonunda kaçmayan Rumlar tarafından "Beyoğluspor" adıyla varlığını sürdürmeye devam etmiştir.

1.4.1.17 İttihat Spor Kulübü

Ömrü pek uzun olmayan İttihat Spor Kulübü'nün temelleri 1920'de Altınordu İdman Yurdu'ndan ayrılan oyuncular tarafından atılmıştır.

1.4.1.18 Darüşşafaka

Darüşşafaka Lisesi öğrencileri tarafından kurulmuştur.

1.4.1.19 Beylerbeyi Spor Kulübü

1919 yılında kurulmuştur.

1.4.1.20 Makabi Spor Kulübü

1930'lu yılların sonunda faaliyetine son veren kulüp, 1913 yılında Museviler tarafından kurulmuştur.

1.4.1.20 Armstrong-Vicker

Adını bir İngiliz firmasının teknisyen, memur ve işçilerinden alan kulüp 1912'de kurulmuş, 1914'te devlet tarafından kapatılmıştır.

1.4.1.21 Türk İdman Ocağı

1912'de kurulmuş, 1. Dünya Savaşı sırasında kapanmıştır.

1.4.1.22 Sarıyer Spor Kulübü

1923'te kurulmuştur.

1.4.1.23 İstanbul Spor Kulübü

1926 yılında İstanbul Erkek Lisesi öğrencileri tarafından kurulmuştur.

1.4.1.24 Karagümrük Spor Kulübü

Halen faaliyetini sürdüren kulüp 1926'da kurulmuş ve büyük başarılar elde etmiştir.

1.4.1.25 Feriköy Spor Kulübü

1927'de kurulmuştur.

1.4.1.26 Güneş Spor Kulübü

10 yıldan fazla bir zamanda varlığını sürdüren kulüp 1923 yılında çok güçlü futbolcularla kurulmuştur.

1.5.2 İzmir Kulüpleri

1.5.2.1 Karşıyaka Spor Kulübü

"Karşıyaka Terbiye-i Bedeniyye Kulübü" adıyla 1912 yılında kurulan Karşıyaka, İzmir'in düşman askerleri tarafından işgali esnasında bütün İzmir takımları gibi faaliyetini bir süre kesmiş, daha sonra tekrar canlanarak önce "Karşıyaka Gençlerbirliği" , daha sonra "Karşıyaka Spor Kulübü" adlarını almıştır. Eski dilde okunuşları "KAF-SİN-KAF" olan 'K' , 'S' , 'K' harflerinin sözüyle ölümsüzleşti ve Türk futbol camiasının en başarılı kulüplerinden biri oldu.

1.5.2.2 Altay Spor Kulübü

"Hilal" adıyla 1914'te kurulan kısa süre sonra "Altay" adını alan takım, İzmir'in işgali esnasında faaliyetlerine ara vermiştir. Daha sonra çok güçlü bir şekilde futbola başlayan Altay Spor, İzmir Futbol Ligi'nin 1923-1924 sezonunda ilk şampiyonluğunu kazandı. Sonraki yıllarda da başarılarına devam ederek, 1. Profesyonel Futbol Ligi'nde üç büyüklerden sonra en uzun süre varlığını sürdüren takım unvanına sahip olmuştur. Aynı zamanda 2. lige düştüğü 2 sezonda da 2.lig şampiyonluğunu kazanmış ve böylece 1. lige geri dönmüştür.

1.5.2.3 İzmir İdman Yurdu

Rum takımlarına karşı aldığı galibiyetlerle adını çokça duyuran kulüp, 1919 yılında Yunan işgali esnasında işgalci kuvvetlere karşı bir hırsla kurulmuştur. Eski başbakanlarımızdan olan Adnan Menderes gibi çok ünlü isimler de futbol takımında

yer almıştır. İzmir ' in işgalden kurtuluşundan sonra fazla sürmeden kulüp dağılmıştır.

1.5.2.4 Altınordu Spor Kulübü

1923 yılında Altay'dan ayrılan bazı futbolcular tarafından kurulmuştur ve kısa zamanda önemli başarılarla imza atmıştır. Yaşadığı problemlere rağmen, Türk futbolunda çok önemli bir yere sahip olan kulüp, İzmir'in en başarılı kulüplerinden biri olmuştur.

1.5.2.5 İzmirspor

Futbol ülkemizde ilk defa 1900 yılında İzmir'de başlamıştır. Panoinos, Apollon ve Peleops bu tarihte İzmir'de kurulan ilk kulüplerdir. İzmir halkı 1912 yılında Karşıyaka Kulübü'nü 1914 yılında ise Altay Kulübü'nü kurmuş ve böylece Türk Futbolu'nun temellerini İzmir ' de atmıştır. Kulüp sayısı daha sonra yine azınlıklarca kurulan Garibaldi ve Maccabi takımlarıyla da artmıştır, ülkenin başka kesimlerinde futbol gelişmelerine liderlik sağlamışlardır. Futbolun resmi organizasyonu ülkemizde ise 1923 yılında Türkiye Futbol Federasyonu'nun kurulmasıyla sağlanmıştır ve İzmirspor Kulübü'nün kuruluşu yine bu dönemde olmuştur.

İzmirspor Kulübü, 1923 ' de Eşrefpaşa semtinin ileri gelenlerinin öncülüğüyle, semtin gençlerine faydalı faaliyetler kazandırmak amacıyla Turuncu-Siyah renkleriyle ve Altınay Kulübü adıyla kurulmuştur. Bir süre sonra Kırmızı-Siyah renklere sahip Sakarya Kulübü ile Altınay Kulübü zaman içerisinde semtte dışı bir rekabete girmişlerdir. Bu tatlı rekabetin gittikçe sertleşmesiyle camianın ileri gelenleri bu iki kardeş takımı aynı çatı altında birleştirmeyi uygun görürler. 28 Kasım 1930 tarihinde yapılan ortak çalışmalar neticesinde, İzmirspor Altınay ve Sakarya kulüpleri bir çatı altında birleştirilerek kurulmuştur. Kurulan bu yeni takımın renkleri tamamen farklı olarak mavi-beyaz olmuştur. Takım iki camianın bir araya getirilmesinin verdiği güçle birlikte başarılı ve güçlü bir ekip haline gelmiştir.

23 Ocak 1931 tarihinde Alsancak Stadı'nda İzmirspor adıyla ilk resmi maç yapılmıştır. Bir İzmir takımı olan Türkspor ile yapılan maç 5-0 ' lık bir skorla kazanılmıştır. 30 Mayıs 1931 ' de Yunanistan'ın Sakız Adası'na giden İzmirspor

takımı burada ilk dış ilişkilerini gerçekleştirmiştir. Adadaki Lelaps ve Astrips gibi güçlü takımlarla da maçlar yapılmıştır.

29 Ekim 1931 yılında Karşıyaka futbol takımı ile yapılacak olan bir maça zamanın Birinci Ordu Komutanı Fahrettin Altay Paşa, diğer askeri mensuplar ve zamanın İzmir valisi ile maçı seyretmeye gelirler. Fahrettin Altay Paşa, takımın mavi-beyaz çubuklu formalarını görmüş ve bu formaların Yunan bayrağına benzediğini düşünmüştür. Fahrettin Altay Paşa bu düşünceyle renklerin hemen değiştirilmesini istemiştir. İzmir (Atatürk) Lisesi'nden acil olarak getirilen sarı-mor formalarla maça çıkılmış, sonra da takımın forma renginde küçük bir farklılık yapılarak bugün takımın sahip olduğu renkleri olan lacivert-beyaz renkleri kabul edilmiştir.

İzmir takımlarının başka illerle rekabet gücünü yükseltmek için, 1937 yılında kulüplerin ileri gelenleri tarafından Altınordu-Altay ve Bucaspor birleşerek Üçok; İzmirspor ve Göztepe birleşerek Doğanspor; Bornovaspor ve Karşıyaka bir araya gelerek Yamanlar kulüplerini oluşturmuşlardır. Ancak bu birleşmeler fazla etkili olmamış ve takımlar kendi kimliklerinden bir türlü ödün veremedikleri için sezon sonunda birleşme dağılmıştır. İzmirspor, kısa bir süre Ateşspor olarak çalışmalarını sürdürmüştür ve sonunda İzmir'in adını taşıyan tek takım olarak yaşamını sürdürmeyi sağlamıştır.

Türkiye Ligi karşılaşmaları eskiden mahalli ligler halinde oynanmaktadır, daha sonra karşılaşmaların Milli Lig haline getirilmesiyle Türkiye Futbol Ligleri kurulmuştur. Türkiye Birinci Futbol Ligi ilk resmi lig maçı İzmirspor ve Beykoz takımları arasında oynanmıştır. Hakem Osman Yeşeren tarafından mücadele yönetilmiştir. İzmirspor Beykoz'u 2-1'lik bir skorla 21 Şubat 1959 tarihinde yenmiş ve böylece Türk futbol ligi tarihine geçmiştir. İzmirsporlu Özcan Altuğ'un Beykoz kalecisi Sıtkı'ya attığı gol resmi liglerdeki atılan ilk gol olarak tarihe geçmiştir.

İzmirspor futbol takımı Türkiye Birinci, İkinci ve Üçüncü liglerinde o tarihlerden beri senelerce mücadeleler vermektedir. 9 yıl mücadele ettiği Türkiye Birinci Ligi'nde dönem dönem çok büyük başarılarla da imzalar atabilmiştir.

İzmir Belediyesi'nden kulübün bugünkü spor okulları, merkez yönetim binası, halı sahalar, spor ve düğün salonlarının bulunduğu alan 1946-1948 yılları arasında

satın alınmıştır. Bu alana o zamanlar sadece bir semt sahası ve kulüp binası yapılabilmiş, bugünkü modern binalar ve tesisler ise 1973 yılında kurulmuştur. Yıllar boyunca Metin Oktay, Tarık Gencay, Seyfi Talay, Samiz Özok, B. Mustafa ve onlar gibi tarihe iz bırakan futbolcular, eski idman tesislerinin bulunduğu dönemlerdeki adıyla " Talebe Çayırı " olan bu tesislerden yetişmiştir. Günümüzde Metin Oktay futbol camiasında Türkiye'nin gurur duyduğu bir futbolculardan biri olmuştur ve sadece lig maçlarında İzmirspor ve Galatasaray formaları altında toplam 217 gol atarak da bir rekora sahip olmuştur.

Aynı yere, çevre halkının Gökdelen adını verdiği Talebe Çayırının imara açılmasıyla apartman siteleri ve bugünkü merkez binalar yapılmıştır. 1975 yılında bu apartmanların önemli bir bölümünün satılmasıyla da, bugün için paha biçilemeyen İnciraltı arazisi satın alınmıştır. Günümüzde İzmirspor'un tüm ekibiyle konaklama ve kamp yapabileceği İnciraltı tesisleri bu arazi içerisinde yer almaktadır. İzmirspor Türkiye'de çok az kulübün sahip olabildiği olanaklara bu tesis sayesinde sahip olmuştur. Kulüp burada birçok sporcusunu bir arada kampa alabilmekte, konaklama ve beslenme gereksinimlerini karşılayabilmekte, bunların yanında tertemiz bir havada yeşillikler içerisinde antrenman yapabilmektedir. Kulüp kendi kamp ve antrenman tesislerine sahip olması açısından ülke çapında da bir ilke imza atmış olmanın haklı gururunu bu tesis sayesinde yaşamaktadır. 1978 'de resmi olarak ilk defa oluşturulan Spor Okulları çatısı altında, kulübün İnciraltı ve Hatay-Bahçelievler tesislerinde her yıl çeşitli alanlarda yaklaşık 1700 sporcu eğitim görmektedir. İzmirspor'un İzmir ve Türk Sporundaki yerinin önemini, spor okulları, amatör ve genç alt yapılar ve profesyonel futbol takımlarındaki çok sayıdaki sporcuyu yetiştirmesi göstermektedir. Türkiye'nin çeşitli kulüplerinde ve milli takımlarda bu amatör ve genç branşlardan yetişen sporcular özellikle futbol branşında yaygın olarak yer almaktadır. Fenerbahçe, Beşiktaş, Galatasaray gibi liglerin geleceğini belirleyen büyük takımlar her yıl transfer zamanlarında, İzmirspor ' da yer alan sporcuların verimliliğinin farkında olarak İzmirspor' un takibindedirler.

1.5.2.6 Göztepe Spor Kulübü

1925 yılında Altay kulübünden ayrılan bazı futbolcular tarafından Göztepe semtinde, sarı-kırmızı renklerle kurulmuştur. Elde ettiği çok sayıda şampiyonluklara ek olarak Avrupa Kupalarında da çok büyük başarılarla sahip olmuştur. Türk futbol camiasının en başarılı kulüplerinden biri olan Göztepe günümüzde 1. lige çıkabilmiştir.

1.5.2.7 Üçok Spor Kulübü

1937 yılında Altay, Altınordu, Buca kulüplerinin bir araya gelmesiyle oluşan kulüp, 2 yıl sonra kapanmıştır.

1.5.2.7 Doğan Spor Kulübü

Göztepe, İzmirspor, Egespor kulüplerinin 1937 yılında birleşmesiyle oluşan Doğan Spor Kulübü 2 yıl sonra kapanmıştır.

2. SPOR EKONOMİSİ

Günümüz dünyasının en dikkat çeken hususları sürekli gelişim ve farklılaşmadır. Sürekli ve belki de saat başı karşımıza çıkan yenilikler, dünyanın yapısını ve yaşam koşullarını da aynı düzeyde etkilemektedir. Hızla gelişen teknoloji ve beraberinde kitle iletişim araçlarındaki büyük ilerleme, dünyada oluşan yenilikleri ve gelişmeleri en kısa zamanda insanlara ulaştırdığı için toplumsal hayatın birçok alanını da aynı hızda etkilemiştir. Dünyadaki bu hızlı gelişim ve değişim sürecine en hızlı tepkiyi veren alanlardan bir tanesi de spor olmuştur. Durusoy, 2004 yılında yapmış olduğu çalışmasında; sporun günümüzde insanlara veya toplumlara sadece ruhsal ve fiziki açıdan fayda sağlamadığından, insanların boş vakitlerini değerlendirme aracı olmaktan çıktığından, sporun ekonomiye katkı sağladığından, istihdam yarattığından, spor tesisleri, spor için gerekli ekipmanlar imal eden şirketleri, spor turizmi ve uzman ekipleriyle artık sporun bir endüstri türü şekline geldiğini söylemektedir (Durusoy, 2004).

Diğer yandan Kutlu dünyada ekonomik açıdan az gelişmiş toplumlarda bile spor faaliyetleri ve spor için gerekli harcama ürünlerinin alım-satımı zamanla ekonomi içinde mühim bir sektör şekline geldiğinden bahsetmektedir (Kutlu,2004).

Spor aynı zamanda bütün ülkeler ve sınıflar arasında spora duyulan yoğun ilginin giderek artması, dil, din, ırk ve cinsiyet ayrımı yapmadan insanları kendisine çekebilmesi ve sosyolojik yönü ile nadir kavramlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Amacı insanın beden, ruhen ve sosyal yönden gelişmesine katkı sağlamak olan spor kavramı sahip olduğu özellikler sayesinde ve her yıl milyarlarca dolar ciro yapan endüstriye de dönüşmüştür. Spor ekonomisi içerisinde büyüyen bu ciro ise kendi endüstrisini oluşturmasını sağlamıştır. Spor endüstrisi her gün farklı alanları da bünyesine katarak geniş bir endüstriyel yapı oluşturmayı sürdürmekte ve gelişmektedir. Spor endüstrisi işlevsel alanı ve kapsamının genişliğinden dolayı diğer endüstri alanları ile oldukça ilişkili hale gelmiştir. Bu durum onu tamamlayan diğer endüstriler ile arasındaki ilişkiyi de inceleyen bilim dalları (istatistik, ekonomi, iktisat, psikoloji, sosyoloji vb.) ile etkileşim kurmasına katkı sağlamıştır.

Spor endüstrisinin gelişmesi ve büyümesiyle beraber sporun ekonomik etkileri, üretilen mal ve hizmetlerin artışına bağlı olarak, bu sektördeki paranın çok yüksek değerlere ulaşması sebebiyle dikkat çekici hale gelmiştir. Spor ekonomisi bilimi hem mal üretimi ve tüketimi, hem de hizmet üretimi ve tüketimiyle araştırma konusu olmuştur. Spor ekonomisi, spor endüstrisi, spor pazarlaması içerisinde ürünlerinin üretilmesi ve tüketilmesi sürecindeki ilişkileri inceleyen bilim dalı olarak tanımlanabilir.

2.1 SPOR EKONOMİSİ ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR

1956 yılında S. Bu araştırmayı 1964 yılında C. Walterneale'in "Profesyonel Sporların Özel Ekonomisi"nin beyzbol oyuncularının iş gücü piyasasındaki mevcut yerleri hakkında yapmış olduğu çalışma sporun ekonomik yönüyle ilgili ilk sistematik bilgilerin paylaşıldığı çalışma olarak kabul edilmektedir. (Rottenberg,1956). Türkiye'de spor ekonomisi üzerine yapılan çalışmalara Cerrahoğlu N. (2016) spor ekonomisinin gelişimi hakkında, Karaca (2012) isimli araştırma takip etmiştir (Walterneale,1964). El-Hodiri, Mohamed ve James Quirk. 1974 ' de yaptığı çalışmada profesyonel spor liginin ekonomik boyutunu ele alarak spor ekonomisi tarihine katkı sağlamışlardır (El-Hodiri, Mohamed ve James Quirk, 1974) .

Türkiye’de spor ekonomisi üzerine yapılan çalışmalar çok yeni diyebileceğimiz tarihlere rastlamaktadır. Bunlar: Cerrahoğlu N. (2016) spor ekonomisinin gelişimi hakkında, Karaca (2012) ekonomi ve spor adı altında ekonomik gelişmenin uluslararası sportif başarı üzerindeki etkilerini araştırırken, İnan (2010) Türkiye Süper Toto Ligi ‘nde rekabetçi denge üzerine yaptığı çalışma ile seyirci sayısındaki artış ve bunun ekonomik getirisi hakkında bilgi verirken, Ekmekçi (2010) da spor pazarlaması konusu ile dolaylı yönde spor ekonomisi literatürüne katkı sağlarken, Yavaş (2005) sporun ekonomi içindeki yeri ve spor pazarlamasını Türkiye’deki üç büyük kulüpler arasında araştırmış, Merih (2004) medya kuruluşları ve spor adlı çalışmasında sporun ekonomik boyutlarını medya tarafından incelemiş olup, Devocioğlu (2004) ise sporun ekonomik boyutu hakkında bir çalışma yapmıştır.

2.2 FUTBOL EKONOMİSİ

Futbolun tarihi süreci incelendiğinde dünyada ve Türkiye’de en popüler spor dalı olduğu görülmektedir. Futbol teknolojik gelişmelerle beraber hakkında her alanda bilgi alınabilen, adından ve içeriğinden en fazla söz ettiren bir spor dalı haline gelmiştir. Bu gelişmeler tüm dünyada futbol sektöründe yapısal bir dönüşüm sürecini başlatmıştır. Zamanla bu değişimle futbol giderek boş zamanı değerlendirme aktitesi olmaktan çıkarak, stratejik ve finansal tekniklerle kar ve fayda maksimizasyonuna göre yönetilmesi gereken bir endüstri haline gelmiştir. Bugün dünyada futbol organizasyonları karlı bir iş kolu şeklini almaktadır. Futbol ekonomisi üzerine yapılan çalışmalar sonrası yayınlanan raporlar, küresel ekonomik krizin etkilerine rağmen ekonomik açıdan Avrupa futbol pazarının büyüdüğünü ve 2017-2018 sezonu sonu itibari ile bu büyüklüğün 27 milyar Euro’ya ulaşacağı öngörülmektedir. Deloitte’nin yayınladığı rapora göre Avrupa’da en fazla gelir elde eden 20 kulübün geliri 2017 yılında toplam 7,9 milyar Euro olarak tespit edilmiştir (Deloitte,2018).

Futbolun artık spor endüstrisi içerisinde büyük bir yer kapladığı ve kendi endüstrisini oluşturduğu göz önüne alındığında spor kulüplerinin de birer şirket haline geldiğini söylemek mümkündür. Futbol endüstrisi ne Türkiye’ye ne de futbola özgü bir durumdur, dünyanın geri kalan hemen her ülkesinde futbol maçları, ciddi gelirler getiren organizasyonlara dönüşmüş durumdadır. Sporun ekonomik açıdan

ciddi gelirlere sahip olması ve bu boyutu ile sistematik araştırmalar konusu olması ise kaçınılmaz olmuştur.

2.3 REKABETÇİ DENGE

Günümüz dünyasında futbolun bu denli popüler olmasındaki en önemli etken maçların sonuçlarının önceden öngörülememesidir. Bütün şartların aynı olması durumunda, maç sonucunun önceden bilinmemesi taraftarlarda büyük bir merak yaratmakta ve taraftarların ligdeki maçları takip etme isteği de artmaktadır.

Rekabet içerisinde olan takımlar tarafından ortak ve karşılıklı olarak sunulması, futbolu diğer endüstrilerden ayıran en dikkat çekici özelliklerden birisidir. Ligin genel başarısını belirleyen ana etken, o ligin dengesi veya sahip olduğu rekabetçi dentedir (Gürel,2007).

Futbol ligleri, varlıklarını sürdürebilmek amacıyla belirli bir rekabet dengesini bünyesinde barındırmak zorundadırlar. Belirli bir rekabet seviyesine ulaşamamış ligler ise kazananın ve mağlup olanın önceden büyük olasılıkla öngörülebileceği, izlemesi zevk vermeyen maçların ligleri olacaktır. Buna rağmen başka şartların eşit olması durumunda, maç sonucunun önceden bilinmemesi taraftarlarda büyük bir ilgi oluşturacak ve izleyicilerin ligdeki maçları izleme isteğini arttıracaktır.

Şampiyon olma olasılığı olan takım sayısının artması durumunda, rekabetin ve izleyici sayısının da artacağını Rottenberg (1956) ileri sürmüştür. Ayrıca, herhangi bir profesyonel ligin bir veya birkaç takım tarafından hâkimiyet altına alınması halinde ligin azalmış olan rekabet durumuna göre izleyici sayısının da azalacağını Jennet (1984) ifade etmiştir. Ligin başarılı olabilmesi ve çok sayıda izleyiciye sahip olabilmesi için belli sayıda kulüp ile bu kulüpler arasında belli bir oranda rekabetçi denge olmasının gerekliliğini ise Gürel (2007) ifade etmiştir.

Futbol maçların sonuçlarının önceden öngörülememesi sebebiyle rekabet derecesi ile futbola olan talep ölçümleri çoğunlukla ekonometrik ölçüm metotları kullanılarak hesaplanmaktadır. Herhangi bir ligde yer alan takımların galip olunan maçlarını ya da şampiyonluğun dağılım oranlarını rekabetçi denge vermektedir.

Ayrıca yoğunlaşma oranını ya da gelir dağılımındaki eşitsizliği hesaplayan yöntemler, rekabetçi denge analizlerinde de kullanılabilir.

2.4 AMAÇ

Bu çalışmanın amacı Türkiye profesyonel futbol liglerindeki rekabeti ve bu liglerin içerisindeki rekabetçi dengeyi tespit edip rekabet düzeyine göre çeşitli öneriler geliştirmektir.

3. MATERYAL -METOD

3.1 MATERYAL

Araştırma Türkiye profesyonel futbol liglerinde en üst sırada bulunan Super Lig’de 1987-2017 sezonları arasında 30 yıllık zaman diliminde, Türkiye profesyonel liglerinden 2. sıradaki ligi olan o zamanki ismi ile Türkiye 2.lig A kategorisinde 2001-2017 sezonları arasında 17 sezon olarak yapılmıştır.

Türkiye profesyonel liglerinde Spor Toto 2. Lig kırmızı ve beyaz grupta son sekiz sezon, Spor Toto 3. Lig 1. 2. ve 3. grupta da yine son 8 sezon ile sınırlı tutulmuştur. Bu liglerin sekiz sezon ile sınırlı tutulmasındaki amaç daha önceki yıllarda yükselme grubu, ve bu gruplardaki takım sayısının az olması nedeniyle rekabetin üst düzey yansıtılamayacağı varsayımından kaynaklıdır. Araştırmada yer alan veriler www.mackolik.com isimli internet sitesinden alınmıştır.

Çalışma tamamlanan müsabakalar sonucu oluşan liglerin puan durumuna göre planlanmıştır. Çalışmada Süper Lig ‘ de 18.052, 1. Lig ‘ de 10,552, 2. Lig ‘ de 9792 ve 3. Lig ‘ de 14,688 maç olmak üzere toplam 53084 maç sonucu analize tabi tutulmuş olup analiz sonucunda sezonlar itibari ile rekabetçi dengenin ne düzeyde olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 1 : Liglere Göre Analize Tabi Tutulan Maç Sayısı

TFF Süper Lig	TFF 1.Lig	TFF 2. Lig	TFF 3. Lig
18052	10552	9792	14688
			Toplam: 53084

Süper Lig, en üst düzeydeki Türkiye futbol ligi olarak 1959 yılında başlamış ve günümüzde de devam etmektedir. Şu anda bir sezon boyunca 18 takımın mücadele ettiği ligde, her takım diğer takımlarla ikişer maç yapmakta ve çift devreli lig uygulanmaktadır. Yıllar itibari ile ligde mücadele eden takım sayısı ve puanlama sisteminde de değişiklikler meydana gelmiştir. 1959-1987 yılları arasındaki sezonlarda 2 puanlı sistemle yine çift devreli lig usulü oynanan müsabakalar, 1987-1988 sezonundan itibaren 3 puanlı sistemle çift devreli lig şeklinde devam etmektedir. Çalışmada ev sahibi avantajı tespit edilirken galibiyet halinde galip gelenin 2 puan kazandığı ve beraberlik halinde 1 puan aldığı sistem ile 3 puanlı sistem arasında çıkacak oransal farklılıkların yanlış yorumlanmasını engellemek adına 1987-1988 sezonundan itibaren 2017-2018 sezonu dahil olmak üzere 3 puan sisteminin uygulandığı sezonlar araştırmaya dahil edilmiştir. 3 puanlı sistem, müsabaka sonucunda galip gelen takımın 3 puanı aldığı, maçın berabere bitmesi halinde ise takımların 1'er puan aldığı bir sistemdir.

Bununla beraber Süper ligde mücadele eden takım sayılarında zaman zaman değişiklikler meydana gelmiştir. 1987-1988 sezonunda ligde 20 takım bulunurken, 1988-1989 da 19 takım, 1989-1990 sezonunda 18 takım, 1990-1991 ve 1993-1994 sezonları arasında 16 takım bulunmaktadır. 1994-1995 sezonu sonrası ise günümüze kadar herhangi bir değişiklik olmadan ligde 18 takım ile mücadele edilmektedir. Aynı zamanda Türkiye 1. liginde 2001-2002 sezonunda 20 takım, 2002-2003 2017-2018 sezonuna kadar 18 takım bulunmaktadır. TFF 2. Lig ve 3. Liglerde son sezonda 18 takım ile mücadele edilmiştir.

3.2 METOD

3.2.1 REKABETÇİ DENGE ÖLÇÜMÜ

Günümüzde büyük organizasyonlar olarak karşımıza çıkan futbol ligleri yine aynı büyüklükte ülkelerine ciddi katma değer yaratmakta ve organizasyonlarını giderek büyütmektedirler. Dünya üzerinde kurulan bu liglerde binlerce kulüp mücadele etmekte, bir ürün olan futbolu ortaya koymaktadırlar. Bir ürün olarak ele alınan futbol liginde ise belirli sayıda rakibe ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü rakibi olmayan takımların bulunması veya birkaç takımın domine ettiği bir lig ilgi çekici olmayacak ve ligin yarattığı katma değer giderek düşecektir.

Rekabetçi denge, bir ligin sonuçları üzerinden tüm takımların lig içi kuvvetini ölçerek lig içerisinde bir rekabetin olup olmadığını, rekabet varsa bunun nicel olarak ifade edilmesinden ibarettir. Bununla birlikte, takım galibiyetlerinin standart sapmaları ile galibiyetlerin rastgele olması halinde beklenen standart sapmaları karşılaştıran rekabetçi denge ölçütleri kullanan (Quirk&Fort, 1997) veya takım kazanma yüzdelerinin sezondan sezona korelasyonlarını ve dağılımını inceleyen farklı çalışmalar da mevcuttur (Balfour&Porter,1991;Butler,1995;Quirk&Fort, 1997)

Rekabetçi denge ölçümü bir piyasada eşitsizlik sorunlarının kaynağını tespit etmek amacı ile kullanılan yaygın ve temel bir ölçüm metodudur. Daha detaylı ifade ile, rekabetçi denge sayısı, piyasadaki eşitsizliğin saptanması amacı ile bir birim ölçütü olarak karşımıza çıkmaktadır. Rekabetçi dengenin, spor müsabakalarına olan talebin önemli bir belirleyicisi olduğu düşünülmektedir. Rekabetçi denge, profesyonel spor müsabakalarının sonuçlarına ilişkin belirsizliği veya bir ligin iç rekabetini yansıtmaktadır.

Konu ile ilgili yapılan çalışmalarının tamamına yakınında; taraftarları bir müsabakaya bilet almaya veya bir müsabakanın yayınını takip etmeye teşvik etmek için sonuca ilişkin belirsizlik olması gerektiği konusunda ciddi bir uzlaşma vardır. Neale (1964) bunu Lig Sıralaması Etkisi olarak adlandırmıştır. Eğer bir ligde rekabetçi denge bulunmuyorsa, tarafların daha zayıf takımlara olan ilgisi azalır ve en sonunda daha güçlü takımlara olan taraftar ilgisi de azalır. Dolayısıyla, yüksek rekabetçi denge, diğer unsurlar eşit tutulduğunda beraberinde daha yüksek talep getirecektir.

Michieve Oughton, rekabetçi denge ölçütü olarak, ligde ilk beş sırada yer alan takımların kazandığı puanlara göre ligdeki tüm takımların kazandığı toplam puana olan oranı kullanmıştır. C5 Rekabetçi Denge İndeksi (C5CIB) olarak ifade edilen ölçüt lig sonu itibari ile ilk beş sıradaki takımların kazandığı mevcut puanların payını rekabet ölçütü olarak ele almaktadır.

Diğer kullanılan ölçüt şekli ise Herfindahl Rekabetçi Denge İndeksidir (HICB). Bir spor liginde ligin tamamlanması itibari ile ligde yer alan tüm takımların kazandığı puanların payını ölçmüştür. Bu indekste ligin kendi içerisindeki mevcut rekabet ölçülebildiği gibi aynı zamanda takımlarında lig içerisindeki güçleri hesaplanmaktadır.

C5 Rekabetçi Denge İndeksi ilk beş sırada yer alan takımların ligin ölçüde domine ettiğini dönem olarak bize sunmaktadır, ancak aynı dönem içerisinde dominant takımları belirlemede etkisiz kalmıştır. İlk beş sırada yer alan takımların ligin geri kalanına göre çok puan toplaması ligin içerisinde rekabetin bulunmadığını ifade etmekte kullanılabilir. Ancak Rekabetçi Denge zaman serisi analizlerinde ilk beş sırada yer alan takımların değişmesi, paylaştıkları puanlara bakılmaksızın, lig içerisinde bir rekabetin mevcut olabileceğini bizlere göstermektedir.

3.2.2 Rekabetçi Denge Analizi

Rekabetçi denge üzerine yapılan teorik çalışmaları incelediğimizde, bu konunun temellerinde Rottenberg'in (1956) çalışması ile karşılaşılmaktadır. Teorik olarak birçok yazar tarafından dünya futbolunda yer alan oyuncu piyasaları, kulüplerin hedef fonksiyonları, elde edilen gelirlerin paylaşım sistemleri incelenmiştir.

Rekabetçi dengeyi incelemek için yapılan deneysel çalışmalar iki farklı yol izler. İlk yol rekabetçi denge analizinin kendisidir. Bu analizler aracılığıyla rekabet dengesinin zaman içerisindeki değişimi incelenmektedir. Bir diğer yol ise; rekabetçi dengenin taraftarlar üzerinde oluşturdukları etkileri incelemektir. Lig yapısı, rekabet düzeyi ve taraftar faydası arasındaki ilişkilerin anlaşılması amacıyla her iki analiz de önemlidir. Futbolun yapısal sürecindeki değişimlerin rekabet düzeyini nasıl etkilediği rekabet dengesi analiz edilerek ortaya konulmaktadır.

Rekabetçi dengenin piyasada oluşan ani değişimlere nasıl karşılık verdiğini Neumann ve Tamura (1996) çalışmalarında incelemişler ve analizlerinde her takım için öngördükleri takım kalitesinin dağılımını rekabet dengesi ölçümü olarak kullanmışlardır. Beş farklı Amerika Profesyonel Spor Ligi ‘nde yer alan rekabet dengesini, Fort ve Quirk (1992) her takımın sahip olduğu kazanma/kaybetme yüzdesini ideal ligde yer alan kazanma/kaybetme yüzdesi ile kıyaslayarak bulmuştur.

Anlamli analizler, tahminler ve ölçümler yapabilmek için rekabetçi dengede zaman aralıkları çok önemlidir. Rekabet dengesi üç farklı zamanı kapsar. Maç sonucunun belirsizliği; maç sonuçlarının birbirine yakın puanlar ile bitmesi kısa dönem belirsizliktir. Sezon dengesi; dönem sonunda ligin en üst sıralarındaki takımlar ile alt sıralarındaki takımların kazanma yüzdeleri arasında az farkın olması orta dönem belirsizliktir. Sezonlar arası denge; şampiyonluk unvanını her yıl farklı takımın alması ve ligde uzun dönemde hâkimiyetin oluşmaması durumu uzun dönem belirsizliktir (Suttervd, 2003: 7).

Belirsizliklerin üçünün de temelinde aslında kısa dönem belirsizliği olan maç sonucunun belirsizliği bulunmaktadır. Bunun nedeni ise eğer maç sonuçlarında belirsizlik bulunuyorsa, sonuç olarak lig şampiyonluğu ve uzun dönem şampiyonluklar da belli olmayacaktır. Tüm sezon boyunca şampiyonluk için çaba gösteren takımlar ve kimin şampiyon olacağının belirsizliği üzerine kurulmuş bir organizasyon olan futbol liglerinde, şampiyonun hangi takımın olacağı sezon ortasında puan sıralamasına göre belli olursa bunun sonucunda geri kalan diğer maçlar anlamsızlaşacak ve seyircilerden daha az talep görecektir. Maç belirsizliğinin beklenen değer sezon boyunca değişebilmektedir. Bunların yanı sıra ligin ilk sırasında olan takımın ve en alt sırasında düşme ihtimali ile karşı karşıya olan takımın maçları, orta sıralardaki iki takımın maçından daha heyecanlı olabilmektedir (Sloane, 2006: 9).

Rekabetçi dengeyi analiz etmek amacıyla çok sayıda metot kullanılmıştır. Kullanılacak yöntemin belirsizlik hipotezinin temel özelliklerini içermesi ölçüm yöntemlerinin belirlenmesindeki en önemli noktadır. Sezon içerisindeki galibiyetlerin standart sapmasının, rekabetçi dengenin ideal olduğu bir ligde oluşacak

kazanma yüzdesine oranı bu yöntemler arasında en popüler olanıdır (Scully, 1989; Quirk ve Fort, 1997; Humphreys, 2002; Zimbalist, 2002).

Kazanılan maçların ya da şampiyonluğun dağılım oranlarını rekabetçi denge verdiği için, gelir dağılımındaki eşitsizliği ya da yoğunlaşma oranını ölçen yöntemler, rekabetçi denge analizlerinde kullanılabilir. Rekabetçi dengeyi ölçmek için en çok kullanılan yöntemlerin bazıları standart sapma, Gini katsayısı ve Lorenz eğrisi, konsantrasyon oranları ve yoğunlaşma indeksleridir.

3.2.2.1 C5 Rekabetçi Denge Endeksi Ve Kulüp Yoğunlaşma Oranı

Standart bir endüstride yer alan beş büyük firmanın yoğunlaşma oranını C5 indeksi göstermektedir. Aynı zamanda bu indeks endüstriye olduğu gibi futbol liglerine de uyarlandığı zaman, ligin en üst sırasında yer alan ilk beş kulübün yoğunlaşma oranı ile ligde yer alan diğer kulüplerin yoğunlaşma oranlarındaki eşitsizliği hesaplamak için kullanılmaktadır (Michie ve Oughton, 2004:8).

Ligi oluşturan takım sayıları ve ilk beş kulüp ile diğer kulüpler arasındaki dengesizliğin fonksiyonu olan C₅ oranındaki artış, rekabet dengesinin azaldığını ve ilk beş kulübün lige hâkimiyetini göstermektedir.

C5 Oranı aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır:

$$C5Oranı = \frac{15KKTP}{TKKP}$$

(1)

15KKTP : İlk beş kulübün lig sonunda kazandığı toplam puan

TKKP : Lig sonunda tüm takımların kazandığı toplam puan

İndeks değeri standart rekabetçi bir endüstride piyasaya giriş çıkış engellerinin olmadığı varsayımı altında 0 ile 1 arasında bir değer olabilir. Hesaplanan indeks değerinin “0” olarak karşımıza çıkması sonsuz sayıda firmanın varlığını ve tam rekabetin varlığını gösterirken, bu değer “1” olması ise firmanın piyasada tek olma durumunu göstermektedir. Futbolda ilk beş kulübün puanların tamamını toplaması imkansızdır, çünkü kulüp sayıları sabittir ve puan sistemi buna imkan tanımaz. İlk beş takım da kendi aralarında oynayacağı için mutlaka puan kaybı oluşacaktır. Kısıtların olduğu bu durumda indeks $5/N$ ile $M/(M+T)$ arasında bir değer

alacaktır. “N” kulüp sayısını, “M” beş kulübün kazanılabileceği maksimum puanı ve “T” ise kalan kulüplerin kendi aralarında oynamaları durumunda alabilecekleri mutlak minimum puanı göstermektedir. C5 oranındaki farklılıklar kulüp sayıları sabit olduğu için, kulüp sayısındaki farklılaşmaları değil, eşitsizlik ve ilk beş kulübün hâkimiyetindeki farklılıkları göstermektedir. Fakat bazı zamanlarda ligin yapısında değişimler olabilmektedir, takım sayıları arttırılabilir ya da azalttırılabilir. Lig büyüklüğündeki farklılaşmaların etkisini de ölçüme eklemek için, tam rekabette olan ideal durum ile C5 oranını karşılaştırmak gerekmektedir.

C5 rekabetçi denge indeksi aşağıda verildiği gibi hesaplanmaktadır:

$$C5ICB = \left[\frac{C5}{5/N} \right] \times 100$$

(2)

Rekabetçi dengenin uygun bir şekilde dağıldığı bir ligde C5 indeksinin değeri ligdeki takım sayısına göre değişmektedir. Tablo 2 ' de C5 indeksinin takım sayılarına bağlı olarak düzenlenen alt ve üst ideal rekabet aralıkları verilmiştir.

Tablo 2 : C5 İndeksinin Takım Sayılarına Göre Düzenlenmiş Alt ve Üst Sınırları

Ligdeki takım Sayısı	Alt Limit	Üst Limit
16	0,31	0,64
18	0,27	0,60
19	0,26	0,57
20	0,25	0,55

3.2.2.2 Herfindahl- Hirschman Endeksi

Bir endüstrideki tüm firmalar arasındaki eşitsizliği Herfindahl-Hirschman indeksi ölçmektedir. Bu indeks ligi oluşturan tüm kulüpler arasındaki eşitsizliği futbol için uygulandığında ortaya koymaktadır. Farklı endüstrilerde uygulandığında genellikle bir değişkenin dağılımını, firmalar, hane halkları, takımlar gibi değişkenler arasında yer alan yoğunluk derecesini ölçmektedir.

Piyasa paylarını endüstride ölçmek için kullanıldığında ise aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır:

$$H = \sum_{i=1}^N S_i^2$$

(3)

N : Ligdeki toplam kulüp sayısı

S_i : *i* kulübünün sezon sonunda aldığı puan payı

H : Takımın lig içi payı

“H”, 0 ile 1 arasında değer almaktadır ve indeksin alt sınırı 1/n olarak belirlenmiştir. Her firma için eşit piyasa payını simgeleyen bu durumdur. Üst sınır ise 1’dir ve tek bir firmanın olduğu piyasayı yansıtmaktadır. HHI, belirli sezonlar süresince şampiyonluk unvanının paylaşımı olarak kullanılabilir ve bunun için spor liglerinde rekabet dengesini ölçmektedir. HHI ’nın alt ve üst sınırının belirlenmesi bu durumda önem taşımaktadır. Her takım şampiyonluk unvanını, ortalama her n yılda bir tam dengede olan rekabetçi bir ligde kazanmaktadır. Tam eşitsizlik durumunda ise, aynı takım bütün sezonlar süresince şampiyon olacaktır, yani HHI 1’e eşit olacaktır.

Belirli bir sezon boyunca rekabetçi dengenin ölçümünde HHI, takımlar arasındaki galibiyet dağılımında da uygulanabilmektedir. *i*. takımın piyasa payını, bir sezon süresince galip geldiği maçların, tüm sezon süresince galip gelinen toplam maçlara oranı biçiminde hesaplanmaktadır (Depken,1999).

Bu oran aşağıdaki formülle hesaplanmaktadır:

$$HHICB = \left(\frac{H}{1/n} \right) * 100$$

(4)

Rekabetçi denge düzeyindeki azalmayı HHI oranındaki artış göstermektedir. Depken ’ in ölçümünde de HHI ’ nın alt sınırı firmaların piyasa payı durumunda olduğu gibi 1/n ile ifade edilen tam rekabet piyasalarıdır.

HHI hesaplarken zaman içerisinde oluşan farklılaşmaları hesaplarken n sayısını kontrol etmek önemlidir, çünkü bir ligde yer alan takım sayıları yıllar içerisinde değişebilmektedir.

4. BULGULAR

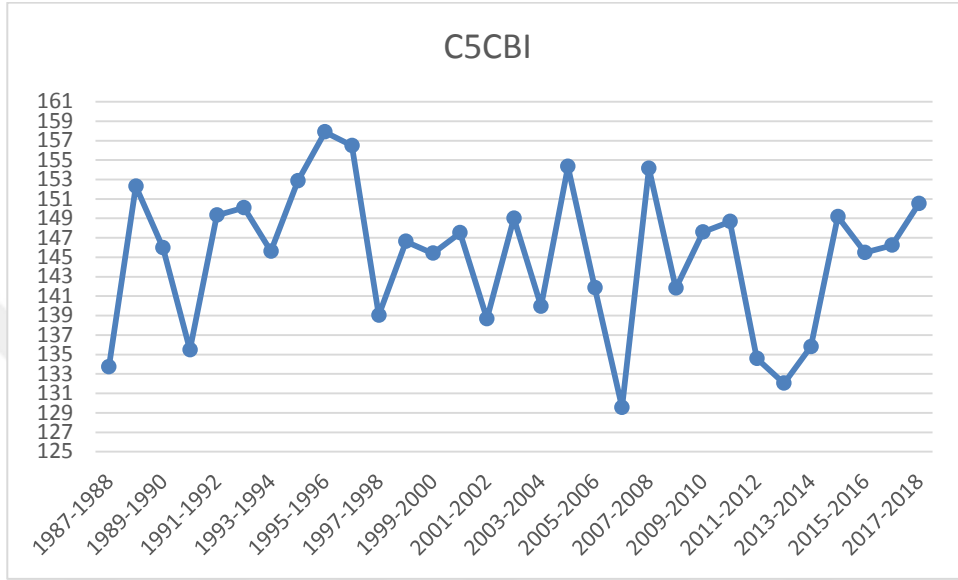
Bu bölümde, Türkiye profesyonel futbol liglerindeki rekabeti ve bu liglerin içerisindeki rekabetçi denge tespit edilmiş olup tablolar ve grafikler halinde verilmiştir.

Tablo 3: Süper Lig C5HBI ve HHI

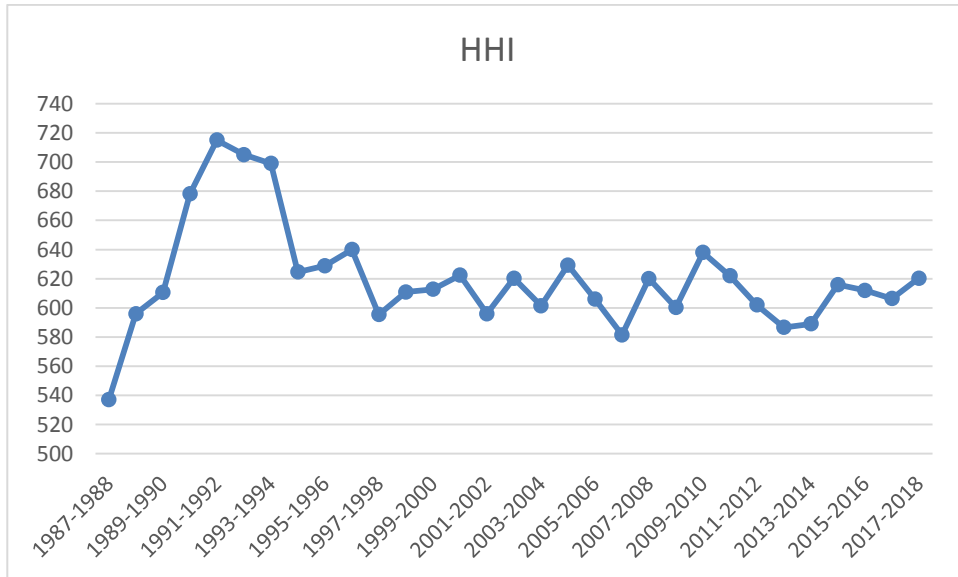
Sezon	Takım Sayısı	C5CBI	HHI
1987-1988	20	133,72	537,14
1988-1989	19	152,30	595,98
1989-1990	18	145,96	610,60
1990-1991	16	135,48	678,15
1991-1992	16	149,32	715,03
1992-1993	16	150,09	705,02
1993-1994	16	145,61	698,97
1994-1995	18	152,85	624,58
1995-1996	18	157,88	628,90
1996-1997	18	156,48	640,00
1997-1998	18	139,03	595,37
1998-1999	18	146,62	610,86
1999-2000	18	145,40	612,73
2000-2001	18	147,51	622,38
2001-2002	18	138,66	595,95
2002-2003	18	149,00	620,37
2003-2004	18	139,96	601,43
2004-2005	18	154,33	629,28
2005-2006	18	141,85	606,09
2006-2007	18	129,55	581,47
2007-2008	18	154,14	620,08
2008-2009	18	141,81	600,24
2009-2010	18	147,59	638,04
2010-2011	18	148,66	621,92
2011-2012	18	134,59	602,03
2012-2013	18	132,03	586,65
2013-2014	18	135,81	589,00
2014-2015	18	149,18	615,88
2015-2016	18	145,48	612,02
2016-2017	18	146,22	606,34
2017-2018	18	150,50	620,27

Tablo 3'te Süper Lig 'de 1987-1988 sezonu ile 2017-2018 sezonu arasındaki elde edilen C5CBI ve HHI değerleri verilmiştir. Ortalama C5CBI 145.08, ortalama

HHI ise 620.09 olarak tespit edilmiştir. Elde edilen C5BI ve HHI hesaplamalarının zamana bağlı grafiklerine baktığımızda Süper Lig’de C5CBI ’ ya en uzak sezonunun 157.88 ile 1995-1996 sezonu, C5CBI’ ya en yakın sezonun 129.55 ile 2006-2007 sezonu olduğunu görebilmekteyiz. HHI ’ ya en uzak sezon 715.03 ile 1991-1992 sezonu, en yakın sezon ise 537.14 ile 1987-1988 sezonudur.

Grafik 1: Süper Lig C5HBI

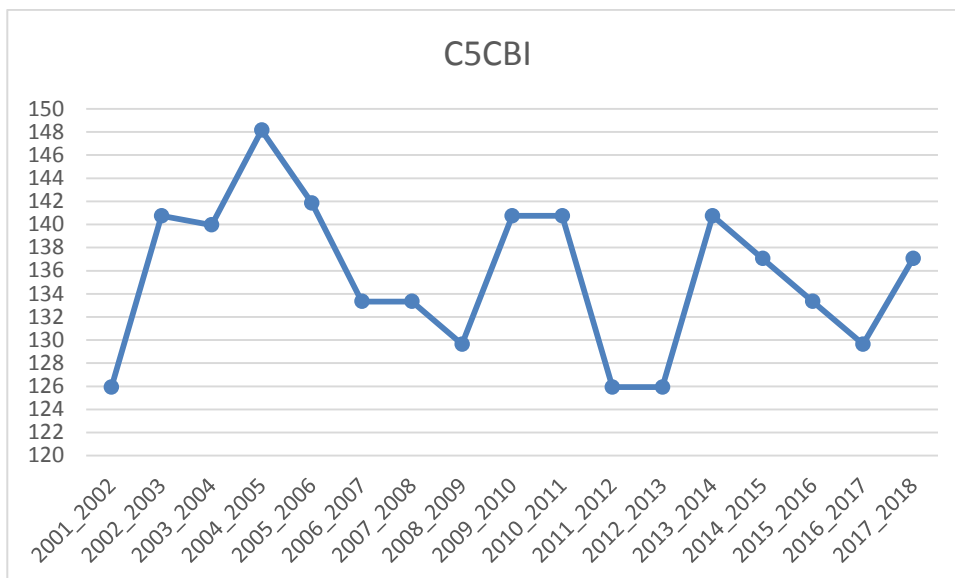

Grafik 2: Süper Lig HHI

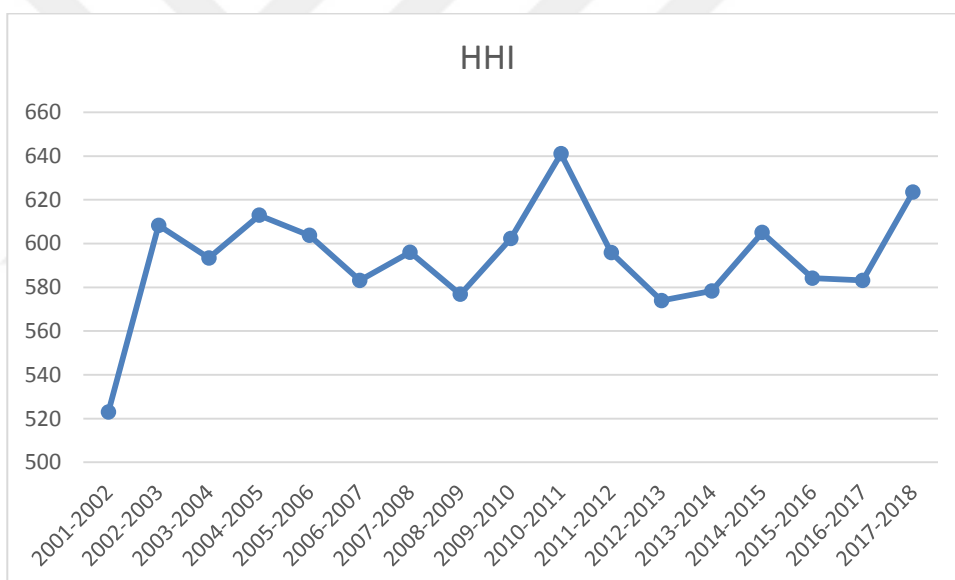
Tablo 4: 1. Lig C5HBI ve HHI

Sezon	Takım Sayısı	C5CBI	HHI
2001-2002	20	125,93	522,9
2002-2003	18	140,74	608,28
2003-2004	18	139,96	593,39
2004-2005	18	148,15	612,93
2005-2006	18	141,85	603,71
2006-2007	18	133,33	583,13
2007-2008	18	133,33	596,00
2008-2009	18	129,63	576,77
2009-2010	18	140,74	602,22
2010-2011	17	140,74	641,00
2011-2012	18	125,93	595,90
2012-2013	18	125,93	573,89
2013-2014	19	140,74	578,32
2014-2015	18	137,04	605,03
2015-2016	18	133,33	584,14
2016-2017	18	129,63	583,15
2017-2018	18	137,04	623,55

Tablo 4 ' de 1.Lig ' de 2001-2002 sezonu ile 2017-2018 sezonu arasındaki elde edilen C5CBI ve HHI değerleri verilmiştir. Ortalama C5BI 135.53, ortalama HHI ise 593,19 olarak tespit edilmiştir. Elde edilen C5BI ve HHI hesaplamalarının zamana bağlı grafiklerine baktığımızda 1. Lig'de C5CBI' ya en uzak sezonun 148.15 ile 2004-2005 sezonu, C5CBI ' ya en yakın sezonların 125.93 değeri ile 2001-2002, 2011-2012 ve 2012-2013 sezonları olduğunu görebilmekteyiz. HHI ' ya en uzak sezon 641 ile 2010-2011 sezonu, en yakın sezon ise 522,9 ile 2001-2002 sezonudur.

Grafik 3: 1. Lig C5BI

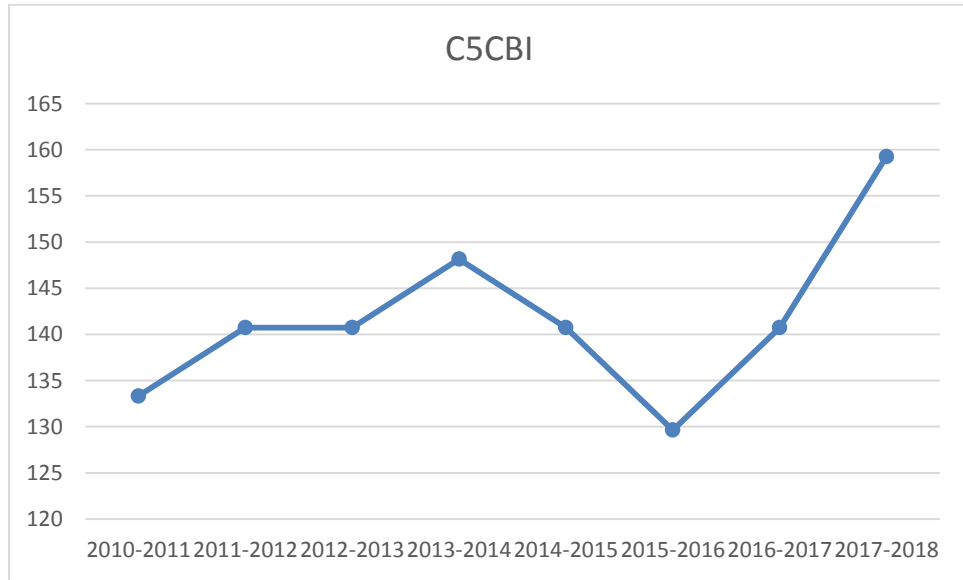

Grafik 4: 1.Lig HHI

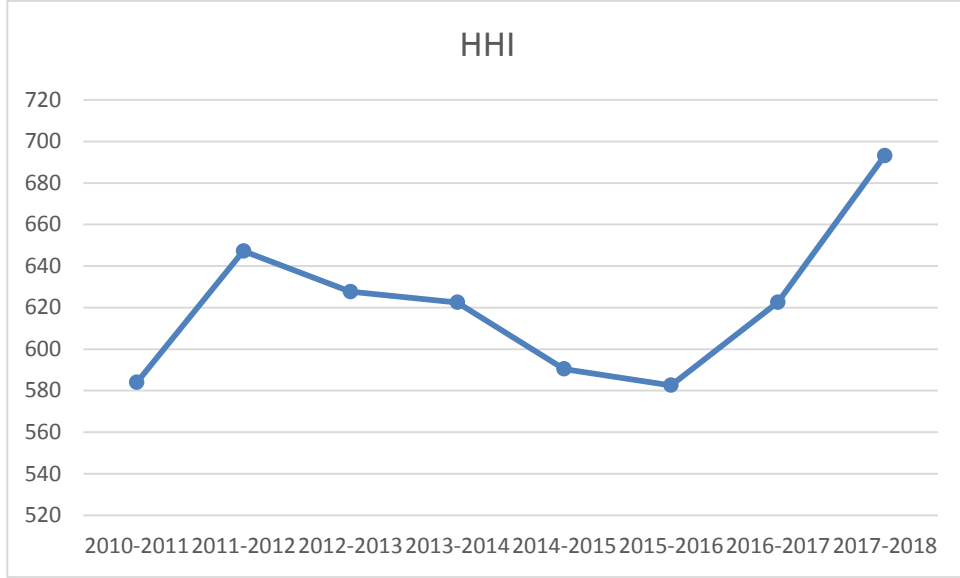
Tablo 5: 2.Lig Kırmızı Grup C5CBI ve HHI

Sezon	Takım Sayısı	C5CBI	HHI
2010-2011	18	133,33	583,99
2011-2012	17	140,74	647,26
2012-2013	17	140,74	627,65
2013-2014	18	148,15	622,47
2014-2015	18	140,74	590,39
2015-2016	18	129,63	582,55
2016-2017	18	140,74	622,56
2017-2018	18	159,26	693,11

Tablo 5 ' de 2.Lig Kırmızı Grup 'ta 2010-2011 sezonu ile 2017-2018 sezonu arasındaki elde edilen C5CBI ve HHI değerleri verilmiştir. Ortalama C5BI 141.67, ortalama HHI ise 621.25 olarak tespit edilmiştir. Elde edilen C5BI ve HHI hesaplamalarının zamana bağlı grafiklerine baktığımızda 2.Lig Kırmızı Grup 'ta C5CBI' ya en uzak sezonun 159.26 ile 2017-2018 sezonu, C5CBI ' ya en yakın sezon ise 129.63 değeri ile 2015-2016 sezonu olduğunu görebilmekteyiz. HHI ' ya en uzak sezon 693.11 ile 2017-2018 sezonu, en yakın sezon ise 582.55 ile 2015-2016 sezonudur.

Grafik 5: 2. Lig Kırmızı Grup C5CBI

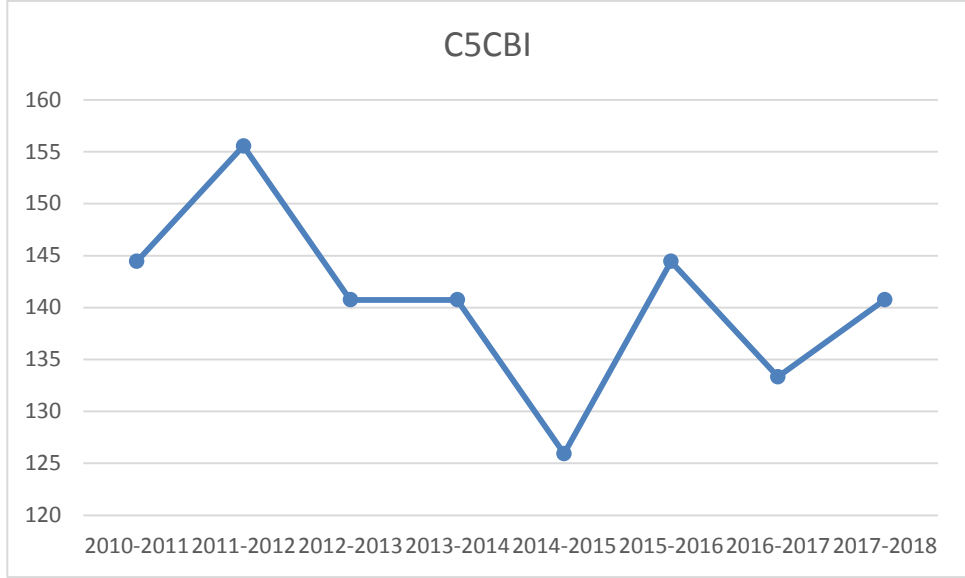

Grafik 6: 2.Lig Kırmızı Grup HHI

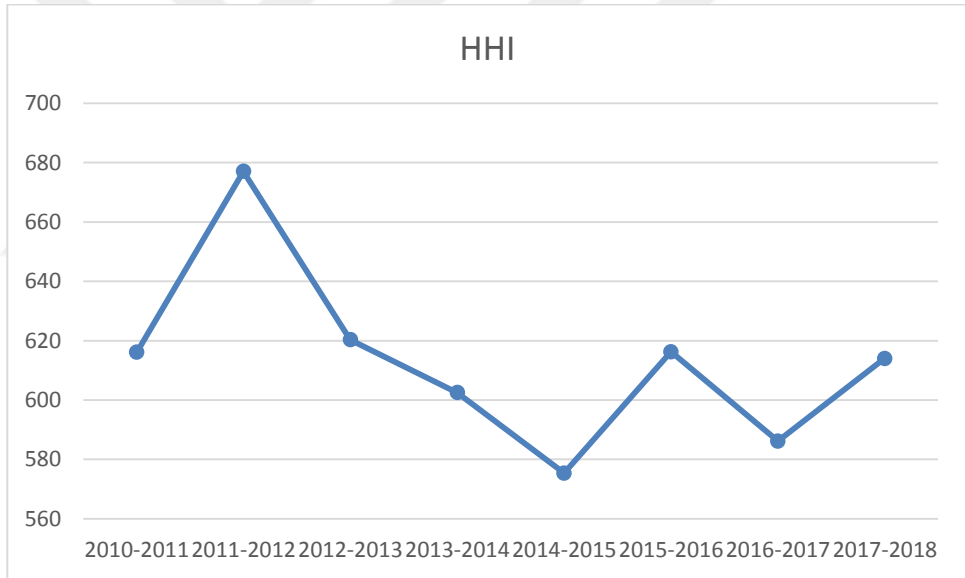
Tablo 6: 2.Lig Beyaz Grup C5CBI ve HHI

Sezon	Takım Sayısı	C5CBI	HHI
2010-2011	18	144,44	616,11
2011-2012	17	155,56	677,03
2012-2013	17	140,74	620,32
2013-2014	18	140,74	602,52
2014-2015	18	125,93	575,35
2015-2016	18	144,44	616,28
2016-2017	18	133,33	586,15
2017-2018	18	140,74	614,01

Tablo 6 ' da 2.Lig Beyaz Grup 'ta 2010-2011 sezonu ile 2017-2018 sezonu arasındaki elde edilen C5CBI ve HHI değerleri verilmiştir. Ortalama C5BI 140.74, ortalama HHI ise 613.47 olarak tespit edilmiştir. Elde edilen C5BI ve HHI hesaplamalarının zamana bağlı grafiklerine baktığımızda 2.Lig Kırmızı Grup 'da C5CBI' ya en uzak sezonun 155.56 ile 2011-2012 sezonu, C5CBI ' ya en yakın sezon ise 575.35 değeri ile 2014-2015 sezonu olduğunu görebilmekteyiz. HHI ' ya en uzak sezon 693.11 ile 2017-2018 sezonu, en yakın sezon ise 582.55 ile 2015-2016 sezonudur.

Grafik 7: 2.Lig Beyaz Grup C5CBI

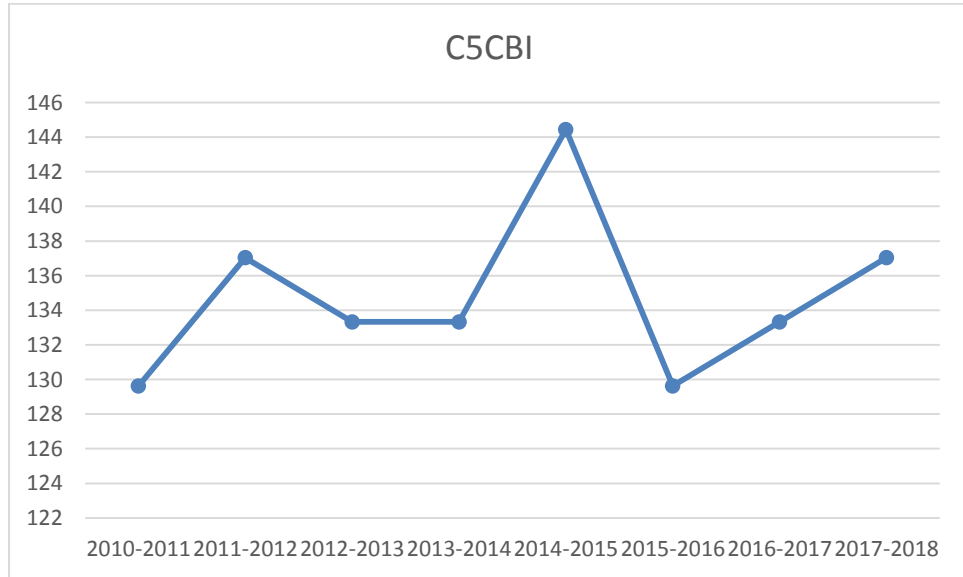

Grafik 8: 2.Lig Beyaz Grup HHI

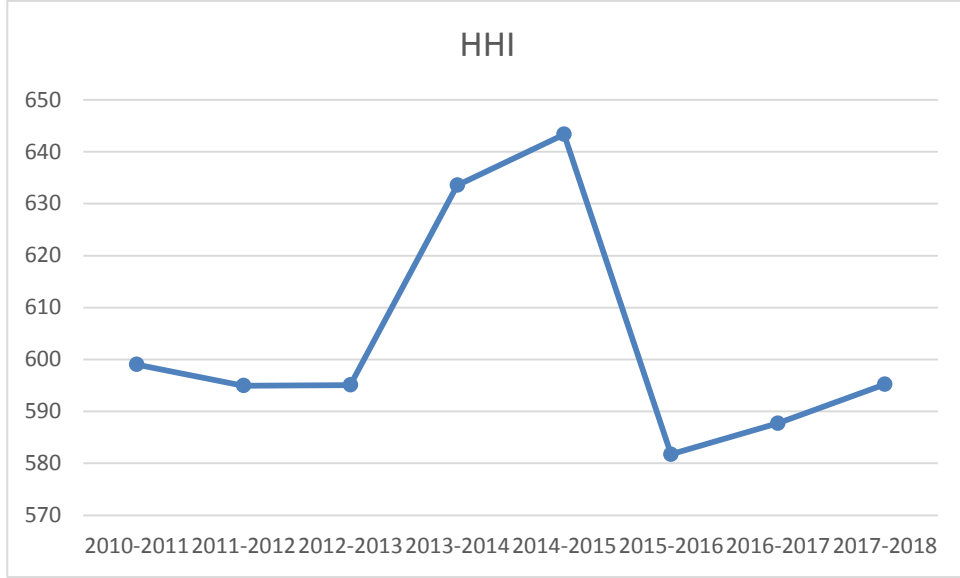
Tablo 7: 3.Lig 1.Grup C5CBI ve HHI

Sezon	Takım Sayısı	C5CBI	HHI
2010-2011	18	129,63	599,03
2011-2012	19	137,04	594,95
2012-2013	18	133,33	595,10
2013-2014	18	133,33	633,56
2014-2015	18	144,44	643,36
2015-2016	19	129,63	581,73
2016-2017	19	133,33	587,72
2017-2018	18	137,04	595,20

Tablo 7 ' de 3.Lig 1.Grup 'ta 2010-2011 sezonu ile 2017-2018 sezonu arasındaki elde edilen C5CBI ve HHI değerleri verilmiştir. Ortalama C5BI 134.72, ortalama HHI ise 603.83 olarak tespit edilmiştir. Elde edilen C5BI ve HHI hesaplamalarının zamana bağlı grafiklerine baktığımızda 3.Lig 1.Grup 'ta C5CBI' ya en uzak sezonun 144.44 ile 2014-2015 sezonu, C5CBI ' ya en yakın sezonlar ise 129.63 değeri ile 2010-2011 ve 2015-2016 sezonları olduğunu görebilmekteyiz. HHI ' ya en uzak sezon 643.36 ile 2014-2015 sezonu, en yakın sezon ise 581.73 ile 2015-2016 sezonudur.

Grafik 9: 3.Lig 1.Grup C5CBI ve HHI

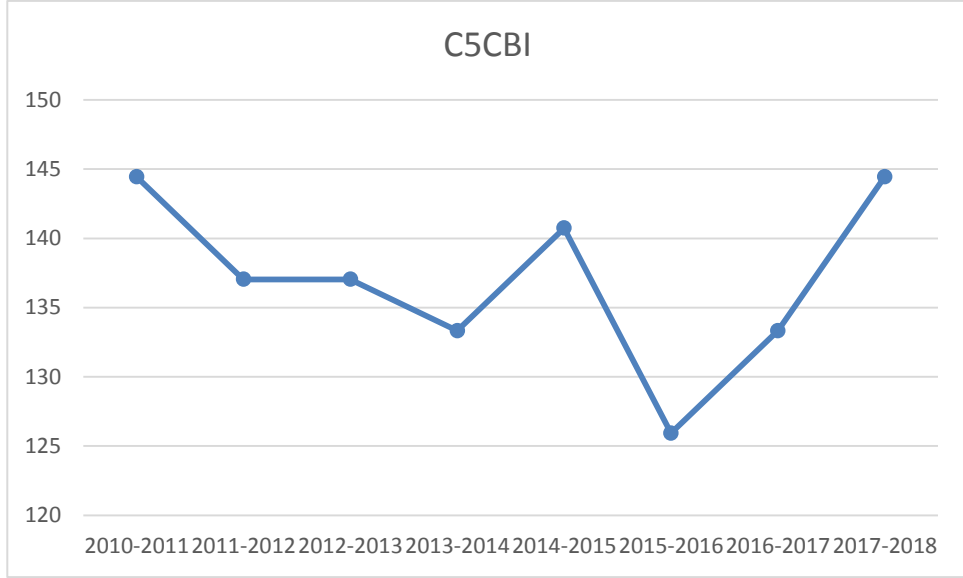

Grafik 10: 3.Lig 1.Grup HHI

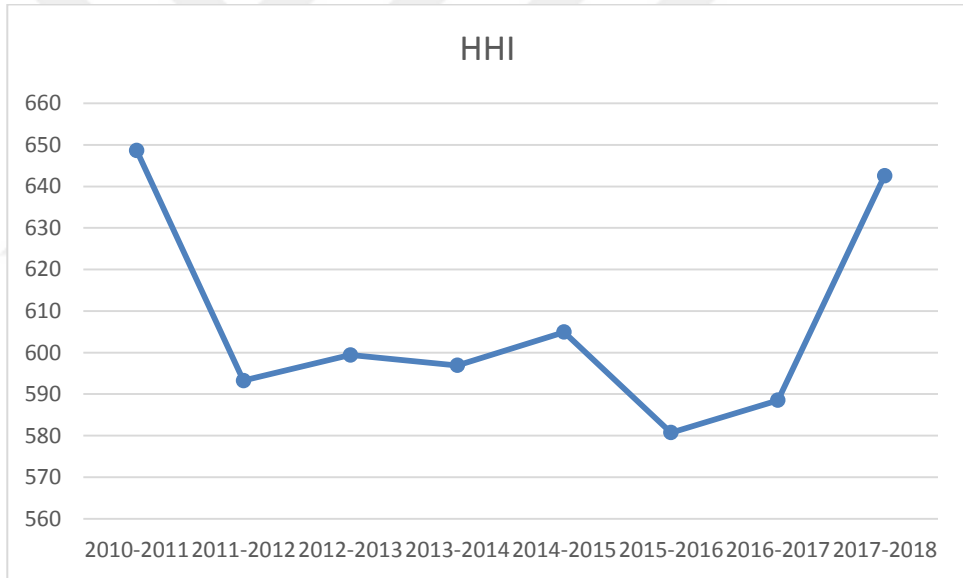
Tablo 8: 3.Lig 2.Grup C5CBI ve HHI

Sezon	Takım Sayısı	C5CBI	HHI
2010-2011	18	144,44	648,61
2011-2012	19	137,04	593,26
2012-2013	18	137,04	599,4
2013-2014	18	133,33	596,92
2014-2015	18	140,74	604,91
2015-2016	19	125,93	580,73
2016-2017	18	133,33	588,52
2017-2018	18	144,44	642,56

Tablo 8 ' de 3.Lig 2.Grup 'ta 2010-2011 sezonu ile 2017-2018 sezonu arasındaki elde edilen C5CBI ve HHI değerleri verilmiştir. Ortalama C5BI 137.04, ortalama HHI ise 606.86 olarak tespit edilmiştir. Elde edilen C5BI ve HHI hesaplamalarının zamana bağlı grafiklerine baktığımızda 3.Lig 2.Grup 'da C5CBI' ya en uzak sezonun 144.44 ile 2017-2018 sezonu, C5CBI ' ya en yakın sezonun ise 125.93 değeri ile 2015-2016 sezonu olduğunu görebilmekteyiz. HHI ' ya en uzak sezon 648.61 ile 2010-2011 sezonu, en yakın sezon ise 580.73 ile 2015-2016 sezonudur.

Grafik 11: 3.Lig 2.Grup C5CBI

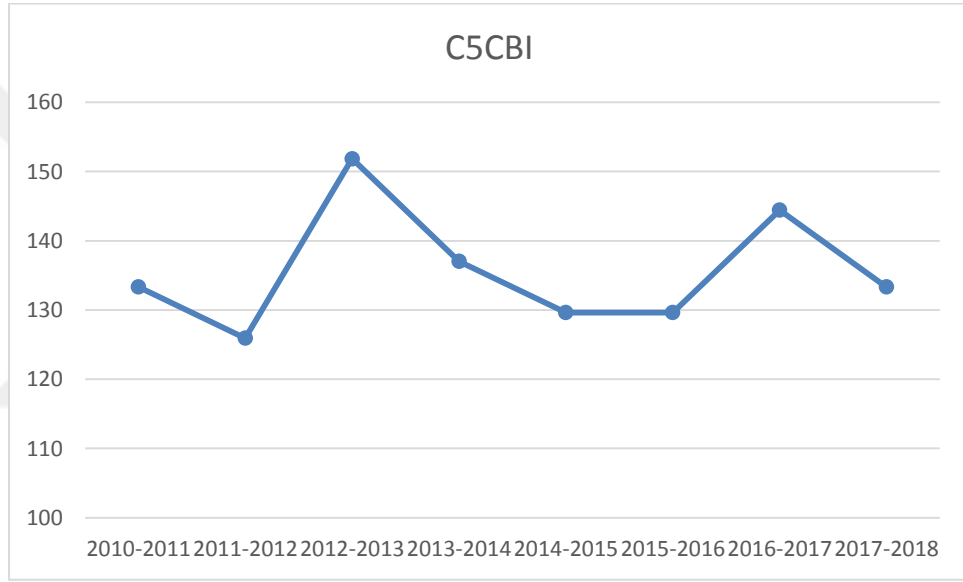

Grafik 12: 3.Lig 2.Grup HHI

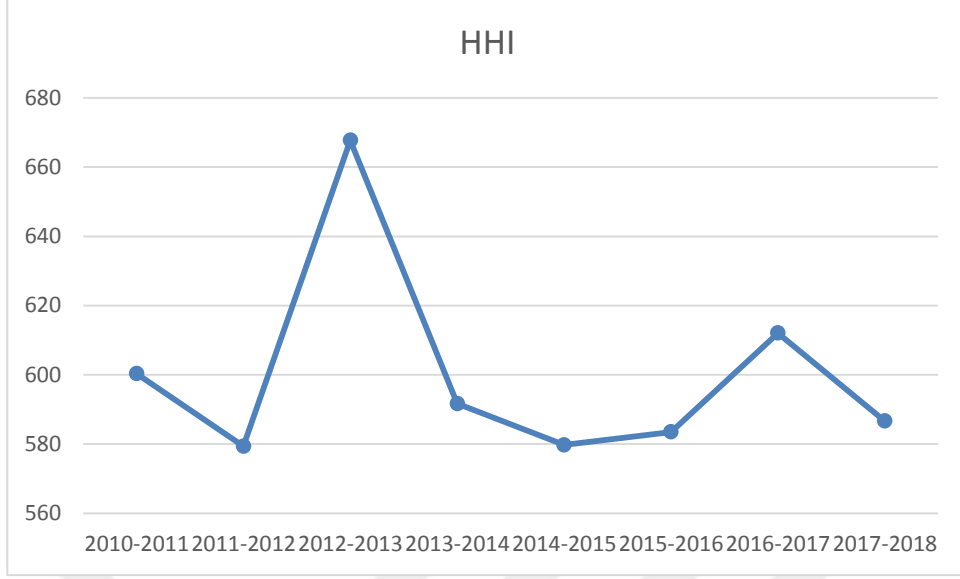
Tablo 9: 3.Lig 3.Grup C5CBI ve HHI

Sezon	Takım Sayısı	C5CBI	HHI
2010-2011	18	133,33	600,31
2011-2012	19	125,93	579,37
2012-2013	18	151,85	667,73
2013-2014	18	137,04	591,67
2014-2015	18	129,63	579,74
2015-2016	19	129,63	583,49
2016-2017	18	144,44	612,05
2017-2018	18	133,33	586,68

Tablo 9 ' da 3.Lig 3.Grup 'ta 2010-2011 sezonu ile 2017-2018 sezonu arasındaki elde edilen C5CBI ve HHI değerleri verilmiştir. Ortalama C5BI 135.65, ortalama HHI ise 600.13 olarak tespit edilmiştir. Elde edilen C5BI ve HHI hesaplamalarının zamana bağlı grafiklerine baktığımızda 3.Lig 2.Grup 'ta C5CBI' da rekabete en uzak sezonun 151.85 ile 2012-2013 sezonu, C5CBI ' ya en yakın sezonun ise 125.93 değeri ile 2011-2012 sezonu olduğunu görebilmekteyiz. HHI ' da en uzak sezon 667.73 ile 2012-2013 sezonu, en yakın sezon ise 579.37 ile 2011-2012 sezonudur.

Grafik 13: 3.Lig 3.Grup C5CBI

Grafik 14: 3.Lig 3.Grup HHI

5. TARTIŞMA-SONUÇ

Çalışmanın temel aldığı nokta, Türkiye profesyonel futbol liglerinde rekabetin izlediği seyri ortaya koymaktır. Rekabeti ölçmenin çeşitli yöntemleri bulunmaktadır. Bu çalışma, C5CBI ve HHI hesaplamaları aracılığıyla, kulüplerin sahip olduğu iç saha avantajı ve şans gibi faktörleri arındırarak kalan net güçlerini tahmin etmek ve rekabeti bu güç seviyeleri temelinde ölçmek amacı ile yapılmıştır.

Rekabet, futboldan elde edilen gelirlerinin miktarını ve kulüpler ile futbolcular arasındaki dağılımı ciddi biçimde etkilemesi açısından önemli bir kavramdır. Eski tarihlerde, yerel kulüplerin çoğunluğu alt yapılarında yetiştirdikleri futbolcuları farklı kulüplere transfer ederek gelirlerinin büyük bir kısmını bu şekilde elde etmekteydiler. Ancak bu gelir kaynağı Bosman Kuralı gereği önemli ölçüde ortadan kaldırıldı (Quirk & Fort, 1997). Futbol kulüpleri günümüzde gelirlerini maç günü gelirleri, yayın hakları gelirleri ve ticari olmak üzere 3 ana kategoride elde etmektedirler. Öyle ki; Deloitte ' nin yayınladığı 2019 Futbol Para Ligi raporuna göre, €750.9 m geliri ile en fazla gelir elde eden takım Real Madrid olmuştur. Real Madrid 2017 ' den 2018 yılına kadar yaklaşık % 11.3 gelirini arttırmıştır. Gelirinin % 47 ' sini ticari , % 34 ' ünü yayın hakları ve % 19 ' unu ise maç günü geliri olarak elde etmiştir. Real Madrid 2017 yılındaki ticari gelirlerini €301m ' dan 2018 yılında

€356m kadar yükseltmiştir, yayın hakkı geliri ise €237m ' dan €251m ' a yükselmiştir. 2017 yılında €136m olan maç gelirleri 2018 ' de €143m ' a ulaşmıştır (Deloitte,2019). Yine aynı rapora göre 2017-2018 sezonunda Real Madrid ' in ev sahibi olarak yapmış olduğu maçlardan 1.263.693 seyirciden €143m gelir elde ettiği görülmektedir. Bu duruma göre seyirci başına ortalama €113 maç günü geliri elde etmiştir.

Deloitte'nin yayınladığı aynı raporda 20 takım arasında sahip olduğu gelir açısından son sırada yer alan West Ham United ise €197.9m gelire sahiptir. Sahip olduğu gelirin % 68 ' ini maç günü gelirleri, % 18 ' ini ticari gelirler ve % 14 ' ünü ise yayın hakkı gelirleri oluşturmaktadır. 2017 yılına göre, 2018 yılında gelirlerinde % 7.5 azalma olan takımın bir yılda €33m olan maç günü gelirleri €28m, €41m olan maç günü gelirleri €36m, €139m olan yayın hakkı geliri €134m olmuştur. Bu raporda Türk takımları için de bir bölüm ayrılmıştır. Yapılan inceleme sonunda Türk kulüpleri içerisinde Beşiktaş ' ı son yıllarda yüksek gelir getiren kulüp olarak ortaya koyulmuştur. Deloitte Beşiktaş ' ın bu durumunu, , 2017/18 Şampiyonlar Ligi'ndeki sergilediği güçlü performansına bağlamıştır. Bu sezon Beşiktaş son 16 turuna kalmasına rağmen Bayern Münih ' e 5-0 ' lık ve 3-1 ' lik skorlarla yenilerek Şampiyonlar Lig' ine veda etmiştir. O sezon Beşiktaş Şampiyonlar Ligi ' nden kazandığı ve berabere kadığı maçlardan yaklaşık €20m ' a yakın, toplamda ise yaklaşık €45m ' a yakın gelir elde etmiştir. 2016 yılında yeni stadyumun açılışından kaynaklanan fırsatları başarılı bir şekilde kullanması, maç günü gelirlerini ve ticari gelirini arttırması Beşiktaş ' ın başarısında oldukça büyük bir öneme sahiptir (Deloitte, 2019). Beşiktaş yine aynı sezonda yaklaşık €70m düzeyinde yayın hakkı geliri elde etmiştir. Bu ve benzeri raporlar küresel spor ekonomisi içerisinde futbol ekonomisinin ve endüstrisinin ne kadar büyüdüğünü de bizlere göstermektedir.

21.yy ' de kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, özellikle internete olan erişimin kolaylaşması ve hatta bu erişimin mobil düzeyde yaygınlaşması futbol severleri eş zamanlı olarak futbol müsabakalarını izlemelerine de olanak sağlamaktadır. Ayrıca birçok sosyal medya şirketinin de futbol maçlarını canlı yayınlayabilecekleri ve bu konuda çalışmalar başlatacakları bilinmektedir. Öyle ki yayınlanan bir habere göre; "Facebook UEFA Şampiyonlar Ligi ' nin Latin Amerika

'daki yayın haklarını satın aldı. UEFA'nın yaptığı açıklamaya göre, İspanyolca konuşulan Latin Amerika ülkelerinde Şampiyonlar Ligi ve Süper Kupa maçları artık Facebook üzerinden yayınlanacak. UEFA Pazarlama Direktörü Guy-Laurent Epstein, anlaşmayla ilgili, 'Facebook, dünyanın en prestijli kulüp rekabetini ücretsiz yayınlayacak. Bu yeni ortaklığı dört gözle bekliyoruz.' ifadelerini kullandı. Öte yandan imzalanan sözleşmenin 3 yıllık olduğu ve anlaşmadan mutluluk duyulduğu kaydedildi." (sporx,2018)

Avrupa futbolunda rekabet eden takımlar incelendiğinde Real Madrid'in 110m Facebook, 68m Instagram, 32m Twitter'da sosyal medya takipçisi bulunduğu tespit edilmiştir. Deloitte'nin 2019 yılında yayınladığı raporda West Ham kulübünün 2.3m Facebook, 700b Instagram, 1.5m Twitter hesaplarını takip eden tekil kişi bulunduğu tespit edilmiştir. Aynı raporda Avrupa'da en fazla gelir elde eden 20 kulübün sosyal medya hesapları incelendiğinde takipçi ortalamalarının Facebook'da 37m, Instagram'da 15m ve Twitter'de 9m olduğu görülmüştür (Deloitte,2019). Takipçi sayıları incelendiğinde bir sezon sonu toplam gelir düşüğe takipçi sayısının da azaldığı görülmektedir. Sosyal medya şirketlerinin futbol maçlarını canlı yayınlamak istemelerinin en önemli nedeni aynı zamanda futbol kulüplerinin taraftarı olan kişilerin sosyal medyada etkileşim halinde ve aktif olmalarını sağlamak amacıyla ve sporu kullanarak pazar paylarını büyütme ve gelirlerini arttırmak amacıyla yaptıkları aşikardır. Kulüplerin ise sosyal medya aracılığıyla yapmış oldukları ticari gelirlerini arttırmaya yönelik yaptıkları etkinliklerden ciddi gelirler elde etmektedirler. Gelirleri artan kulüpler ise hem ulusal hem de uluslararası alanda rekabet edebilecek kaynaklara daha kolay ulaşım sağlayabilmektedirler. Bu yarattıkları katma değerleri sporcu transferlerinde altyapı tesislerinde öz kaynak sporcularında daha efektif kullanabilmektedirler.

Sporda ve özelde futbolda rekabet ise ticari anlamdaki rekabetten farklıdır. Ticari olarak işletmeler karlılığını arttırabilmek için rakiplerinin önüne geçmelidir. Bu kavram aynı zamanda futbol kulüpleri için de geçerlidir, yani futbol kulüpleri gelirlerini arttırabilmek için lig sonunda rakiplerinin önüne geçmeli ya da şampiyon olmalıdır. Ancak işletmeler karlılığının devamlılığını sağlamak ve kar yüzdesinin arttırmak için rakiplerini o alanda ortadan kaldırmalıdır. Bunun futbol özelinde

uygulanması dahi söz konusu olamaz, çünkü bir müsabakada rakip olmadığı sürece taraf hükmen galip sayılacaktır. Bu yüzden futbol içerisinde mutlak süratte rakibe ihtiyaç duyulmaktadır. Bilindiği üzere futbolun en büyük özelliği sonucunun belirsiz olmasıdır. Rekabet eksikliği olduğunda yani aslında sonuç önceden belli olduğunda futbol takımların maçları da yeterince ilgi çekememektedir. İlgi çekici olmayan maçlar ve ligler aynı zamanda gelir kaybına da uğrayacaktır. Bu durum şu şekilde açıklanabilir: Rekabet eksikliği durumunda, şampiyonluk kaygısı olmayan takımların maddi kaynağa ulaşabilmeleri de mümkün değildir. Böyle bir durumun sonucunda ise lig genelinde futbol gelirlerinin paylaşımında ciddi bozukluklar meydana gelebilmektedir. Aynı zamanda lig içerisinde rekabet sadece küçük takımların değil, diğer yandan büyük takımların da gelirlerini belirlemektedir.

Özellikle spor kulüpleri şirket haline gelseler dahi, onları sıradan firmalardan ayıran çok önemli özellikleri bulunmaktadır. Bir firma rakiplerini ortadan kaldırarak kârını maksimum hale getirebilir. Spor kulüpleri sadece güçlü rakipleri olduğu zaman, diğer bir deyişle maçın sonucu önceden belli olmadığı zaman kârlılığını arttırabilmektedir. Böylelikle diğer endüstrilerden futbol endüstrisini ayırtıran farklı bir yaklaşım ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle rekabeti sadece küçük takımların varlıklarını sürdürebilmesi için gerekli bir şart olarak değil, tüm futbol takımları için önemli bir kavram olarak değerlendirmek gerekmektedir.

Özellikle son yıllarda Amerika ve Avrupa ölçeğinde spor ekonomisi ile ilgili dersler üniversitelerde seçmeli ders olarak verilmeye başlanmıştır. Bu sebeple sporda rekabet ve rekabeti belirleyici uygulamalar üzerine çalışmalar giderek artmaktadır. Amerikan sporlarında beraberlik olmadığı için bir kısım çalışmayı Avrupa futboluna uygulamak mümkün değildir. Avrupa futbol ligleri ile ilgili çalışma sayısı ise oldukça azdır. Bunlardan en eskisi Koning ' in (2000) Hollanda liginde rekabeti standart sapma ve konsantrasyon oranını kullanarak araştırdığı çalışmadır. Koning 1960'lı yılların sonunda azalan rekabetin, Hollanda liginde 1970'lerin başında geri döndüğünü ve o zamandan bu yana da çok fazla bir değişiklik olmadığını vurgulamaktadır. Szymanski 2001 ' de İngiltere 1. Lig ' inde 1978-1988 sezonları arasında takımların rekabet gücünü değişkenlik katsayısı ve kazanma yüzdelerinin standart sapmasını kullanarak hesaplamıştır. Son 20 yılda yapılan çalışmaların en

kapsamlısı olarak Mitchie and Oughton 2004' de yayınladıkları eser karşımıza çıkmaktadır. Mitchie and Oughton yaptıkları çalışmada Fransa, İngiltere, İtalya, Almanya ve İspanya 1.Ligleri ' nde 1948-2004 sezonları arasında takımlar arası rekabeti kazanma yüzdelerinin standart sapması, C5 indexi, HICB (Herfindhal Index of Competitive Balance) ' yi, LSCB (Lorenz Seasonal Balance Curve) ' yi kullanarak incelemiştir. Goossens ise 2006 yılında 1964-2005 sezonları arasında Belçika, Danimarka, Fransa, İngiltere, Almanya, Yunanistan, Hollanda, Portekiz, İsveç ve İspanya olmak üzere 10 ülkenin 1.liginde rekabetçi dengeyi kazanma yüzdesi, C3 endeksi (three club concentration ratio) ve LSBC (Lorenz Seasonal Balance Curve) kullanarak ortaya koymuştur. Groot ise 2008 yılında Fransa, İngiltere, İtalya, Almanya, Hollanda ve İspanya 1.liglerinde 1946-2006 sezonları arasındaki rekabetçi dengeyi standart sapma, sürpriz endeks ve konsantrasyon oranları aracılığıyla incelemiştir. Türkiye ' de rekabetçi denge üzerine yapılan çalışmada C5 ve HHI kullanılmıştır (İnan,2011). Ramchandani ' nin 2012 ' de yer alan yayınında Almanya, İspanya, İtalya, Fransa, Hollanda, Portekiz, İskoçya, İsviçre, Rusya 1.liglerini ele alarak 1992-2010 sezonları arasında konsantrasyon oranı,

Hirschmann–Herfindhal endeksi (HHI) gibi hesaplamalarla rekabetçi dengeyi ortaya koymaktadır. Son olarak Montes ve arkadaşları İspanya 1.Lig ' inde 1929-2012 sezonları arasında puanların standart sapması, Gini endeksi, Montecarlo testi ile rekabeti incelemiştir. Yine İnan ' ın 2017 yılında Türkiye Süper Ligi ' nin 30 yıllık rekabetçi denge açısından trendini incelemiş, bunu yaparken C5 ve HHI ' dan yararlanmıştır.

Bu çalışma, rekabetin önemini temel alarak, 2010-2011'den 2017-2018 sezonuna kadar olan zaman içerisinde Süper Lig, 1. Lig, 2. Lig ve 3. Lig futbol takımları arasındaki rekabeti araştırmaktadır.

Çalışmada profesyonel Türk futbolunda, Süper Lig 'de 18664, 1. Lig ' de 10556, 2. Lig Kırmızı Grup ' ta 4760, 2.Lig Beyaz Grup ' ta 4760 ve 3. Lig 1.Grup ' ta 5112, 3. Lig 2.Grup ' ta 5040, 3. Lig 3.Grup ' ta 5040 maç olmak üzere toplam 53932 futbol maçı analize tabi tutulmuştur.

Çalışma sonucundan elde edilen bulgulara göre; Süper Lig ' de 1987-1988 sezonu ile 2017-2018 sezonu arasındaki oynanan futbol müsabakalarından elde

edilen C5CBI ve HHI hesaplama değerlerine göre ortalama C5BI 145.08, ortalama HHI ise 620.09 olarak tespit edilmiştir. Süper Lig'de C5CBI 'ye göre rekabette en uzak sezonunun 157.88 ile 1995-1996 sezonu, yine C5CBI'e göre rekabete en yakın sezonun 129.55 ile 2007-2008 sezonu olduğu tespit edilmiştir. Yine Türkiye Süper Lig 'inde HHI 'ya göre rekabette en uzak sezon 715.03 ile 1991-1992 sezonu, rekabete en yakın sezon ise 537.14 ile 1987-1988 sezonu olarak tespit edilmiştir. Bu lig için lig içerisinde ideal bir rekabet dengesi barındırmadığından söz etmek mümkündür.

Yine çalışmada kullanılan veriler bize Türkiye Futbol 1.Lig 'inde 2001-2002 sezonu ile 2017-2018 sezonu arasındaki 17 sezonun bulgularını inceleme fırsatı sunmaktadır. Bu ligde C5BI 'nın ortalaması 135.53 ve standart sapması ise 6,38 'dir. Sezonlara göre HHI ortalaması 593,19 ve standart sapması 24,57 olarak hesaplanmıştır. C5CBI hesaplamalarına baktığımızda rekabete en uzak sezonun 148.15 ile 2004-2005 sezonu, en yakın sezonların 125.93 değeri ile 2001-2002, 2011-2012 ve 2012-2013 sezonları olduğunu görebilmekteyiz. HHI 'ya göre rekabete en uzak sezon 641 ile 2010-2011 sezonu, en yakın sezon ise 522,9 ile 2001-2002 sezonudur.

2.Lig Kırmızı Grup 'ta 2010-2011 sezonu ile 2017-2018 sezonu arasındaki C5CBI ve HHI değerlerine göre ortalama C5BI 141.67, bu indeksin standart sapması ise 8,43 'tür. Ortalama HHI ise 621.25, HHI 'nın standart sapması ise 34,86 olarak hesaplanmıştır. 2017-2018 sezonu, 2.Lig Kırmızı Grup 'ta C5CBI 'ya göre rekabete en uzak sezondur ve C5BI 159.26 olarak hesaplanmıştır. C5CBI 'ya göre rekabete en yakın sezon ise 129.63 değeri ile 2015-2016 sezonudur. HHI 'da rekabete en uzak sezon C5BI 'da olduğu gibi 2017-2018 sezonudur ve bu değer 693.11 'dir. Bu grupta 2015-2016 sezonu rekabete en yakın sezon olarak 582.55 değeri ile karşımıza çıkmaktadır.

2.Lig Beyaz Grup 'ta C5BI ortalama 140.74 ve standart sapması ise 8,07 'dir. Ortalama HHI ise 613.47, HHI 'nın standart sapması 28,33 olarak tespit edilmiştir. 2.Lig Kırmızı Grup 'ta 2011-2012 sezonu C5CBI 'ya göre rekabete en uzak sezondur, C5CBI 'ya göre rekabete en yakın sezon ise 575.35 değeri ile 2014-

2015 sezonudur. HHI hesaplamalarında rekabete en uzak sezon 693.11 ile 2017-2018 sezonu, rekabete en yakın sezon ise 582.55 ile 2015-2016 sezonudur.

3.Lig 1.Grup ' ta 2010-2011 sezonu ile 2017-2018 sezonu arasındaki elde edilen C5CBI ve HHI değerlerine göre ortalama C5BI 134.72 ve standart sapması 4,51 ' dir. HHI 'nın ortalaması 603.83 ve standart sapması 20,76 olarak hesaplanmıştır. Bu grupta C5CBI hesaplamalarına göre rekabete en uzak sezonun 144.44 ile 2014-2015 sezonu, 2010-2011 ve 2015-2016 sezonları 129.63 değeri ile C5CBI hesaplamalarında rekabete en yakın sezonlar olmuştur. C5CBI ' da olduğu gibi rekabete en uzak sezon HHI ' da da 643.36 ile 2014-2015 sezonu, rekabete en yakın sezon ise 581.73 ile 2015-2016 sezonu karşımıza çıkmaktadır.

3.Lig 2.Grup 'da ortalama C5BI 137.04 ve bu indeksin standart sapması 5,85, ortalama HHI 606.86 standart sapması 23,39846 olarak hesaplanmıştır. Bu grupta rekabete C5CBI hesaplamalarında en uzak sezon 144.44 ile 2017-2018 sezonu, en yakın sezon ise 125.93 değeri ile 2015-2016 sezonudur. 2010-2011 HHI ' da rekabete en uzak sezon olarak 648.61 ile en yakın sezon olarak ise 2015-2016 sezonu 580.73 ile ortaya çıkmaktadır

3.Lig 3.Grup 'ta C5CBI ve HHI değerlerine göre ortalama C5BI 135.65 ve standart sapma 8,06, ortalama HHI ise 600.13 ve standart sapma 27,58 olarak tespit edilmiştir. 3.Lig 2.Grup ' ta C5CBI' ya en uzak sezonun 151.85 ile 2012-2013 sezonu, C5CBI ' ya en yakın sezonun ise 125.93 değeri ile 2011-2012 sezonu olarak karşımıza çıkmaktadır. HHI ' ya en uzak sezon 667.73 ile 2012-2013 sezonu, en yakın sezon ise 579.37 ile 2012-2013 sezonudur.

Sonuç olarak:

C5 Rekabetçi Denge İndeksine göre tüm ligler toplamı ortalama rekabetin en iyi olduğu ligler:

TFF 1.lig

3.Lig 1. Grup

3. Lig 2. Grup

3. Lig 3. Grup

Herfindahl-Hirschman İndeksine göre tüm ligler toplamı ortalama rekabete en en çok yaklaşan lig:

TFF 1.lig

C5 Rekabetçi Denge İndeksine göre tüm ligler toplamı tekil sezonlar olarak incelendiğinde rekabetin en iyi olduğu lig:

TFF 1.lig

Herfindahl-Hirschman İndeksine göre tüm ligler tekil sezonlar olarak incelendiğinde rekabetin en iyi olduğu lig:

TFF 1.lig

Elde edilen sonuçlar ışığında TFF 1.Lig'in incelenen sezonlar boyunca hem C5 indeksi hem de HHI göre rekabetin yoğun olarak yaşandığı düşünülmektedir.

Buna özellikle ligde bulunan takımların toplam bütçelerinin benzerlikler göstermesinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Bununla beraber bütçeleri ve maddi imkanları benzer düzeyde olan takımlarda oynayan futbolcuların futbol seviyeleri benzer olduğu düşünülebilir.

6. ÖNERİLER

Sonuç itibariyle ligler içerisinde rekabeti artırmak, lige ve kulübe duyulan ilgiyi artıracığı için ülkemizdeki futbol kulüplerinin çağdaş kulüp yönetimi yöntemlerini uygulamalı, seyirci sayısını artırmak amacıyla çeşitli etkinlikler düzenlemelidir.

Kulüplerin UEFA kriterlerine göre ciddi şekilde denetlemelerinin yapılması, finansal açıdan kötü yönetimin önüne geçilmesi için kulüplerin bağımsız dış denetçiler tarafından denetlenmelidir.

Aşırı borçlanmayı engellemek adına gelirlerine orantılı şekilde futbol kulübü borçlarına üst sınır getirilmelidir.

Mali yapısı düzgün olmayan kulüplere farklı yaptırımlar uygulamak Türkiye profesyonel futbol liglerinin rekabetini artırabileceği gibi, artan rekabetin uluslararası müsabakalara da olumlu yansımaları olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Balfour,A., & Porter, P. K.(1991). The reserve clause and Professional sports: Legality and effect on competitive balance , Labor Law Journal , 42 (1), 8 - 18.
- Başlevent C., Tunalı İ., (2001) Incentives and Outcomes In Football:The Effect of The Three-Point System and Home Advantage On Outcomes, Bilgi Üniversitesi, İstanbul.
- Butler, M. R. (1995). Competitive Balance in Major League Baseball, The American Economist, 39 (2), 46 - 52.
- Cerrahoğlu, N. (2016). Spor Ekonomisi Bilim Dalının Gelişim Analizi. Yönetim Bilimleri Dergisi, 14(27):309 -329.
- Clarke, S. R. and Norman, J. M. (1995) Home Ground Advantage of Individual Clubs in English Soccer. Statistician, 44, 509-521.
- Deloitte&Touche, (2018) Annual Review of Football Finance, Manchester.
- Deloitte, (2019) Football Money League, Manchester.
- Depken C.A., (1999) Free Agency and The Competitiveness of Major League Baseball, Review of Industrial Organization, Vol. 14 s. 205-17.
- Devecioğlu, S. (2004). Sporun Ekonomik Boyutu, Standart Ekonomik ve Teknik Dergi T.S.E.,Yıl 43,Sayı, 511.
- Dixon, M. J. and Coles, S. G. (1997) Modelling Association Football Scores and Inefficiencies In The Football Betting Market, Appl. Statist., 46 , 265 – 280.
- Durusoy, Engin Altan (2004): Spor Pazarlaması, www.besyo.cu.edu.tr/10/11/2004
- Ekmekçi, R. ve Ekmekçi Y.A., 2010. Spor pazarlaması. Pamukkale Journal of Sport Sciences, [online] (1), ss. 23-29.
- Goossens, K. (2006), “Competitive balance in European football: comparison by adapting measures: national measure of seasonal imbalance and top 3”, Rivista Di Diritto Ed Economia Dello Sport,Vol. 2 No. 2, pp. 77-122.
- Groot, L.F.M. (2008), Economics, Uncertainty and European Football: trends in Competitive Balance, Edward Elgar, Cheltenham.
- Gürel, S.P. (2007). Competitive Balance in Football Leagues and an Analysis of Competitive Balance for The Turkish 1. Football League. (Master's thesis),Pamukkale University, Denizli, Turkey.

- Humphreys B.R., (2002) Alternative Measures of Competitive Balance, Journal of Sports Economics, Vol.3/3 s.303.
- İnan, T. (2010). Türkiye Spor Toto Süper Liginde Rekabetçi Denge. Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi, 12(3), 209–213.
- İnan, T., & Kaya, A.M. (2011). Competitive balance in Turkish soccer. Ekonomika a Management, 5(2), 51-59.
- İnan, T. (2017). 30 Years trend of competitive balance in Turkish football super league. Journal of Education and Training Studies, 6(1), 63-69.
- Jennett N., (1984) Attendances, Uncertainty of Outcome and Policy In Scottish Football League, Scottish Journal of Political Economy, Vol.31/2.
- Saatçioğlu, C., Karaca, O. (2012) Ekonomi ve Spor: Ekonomik Gelişmenin Uluslararası Sportif Başarı Üzerindeki Etkisi, Yalova Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1(1), 39.
- Koning R.H., (2000) Competitive Balance In Dutch Soccer, The Statistician, Vol. 49 s. 420.
- Maher, M.J. (1982) Modelling Association Football Scores. Statist. Neerland., 36, 109-118.
- Merih, Kutlu (2004a): Futbolda Finansal Mantığın Çıkmazı: www.ntvmnsbc.com / 30 Ekim 2004.
- Merih, Kutlu (2004b): Futbolun Küreselleşmesi: www.ntvmnsbc.com/10 Kasım 2004.
- Merih, Kutlu (2004c): Futbolun Ticarileşmesinde Paradoksal Sorunlar: www.ntvmnsbc.com/1 Ocak 2005.
- Merih, Kutlu (2004d): Futbol Sektörünün Ekonomik Ölçeği/ 15 Kasım 2004.
- Michie J., Oughton C., (2004) Competitive Balance In Football: Trends and Effects, Football Governace Research Centre, No:2 s.4-28.
- Montes, F., Sala-Garrido, R. and Usai, A. (2014), “The lack of balance in the Spanish first division football league”, European Sport Management Quarterly, Vol. 14 No. 3, pp. 282-298.
- Neumann, G. R. and Tamura, R. F. (1996), Managing competition: the case of the national football league, Manuscript, Clemson University, <http://hubcap.clemson.edu/~sixmile/sports/tamura.htm>.

- Quirk J., El Hodiri M., (1974) The Economic Theory of A Professional Sports League, Noll (editor) Government and The Sports Business, Brookings Institution.
- Quirk J., Fort R.D., (1997) Pay Dirt: The Business of Professional Team Sports, Princeton N.J., Princeton University Press.
- Ramchandani, G. (2012), “Competitiveness of the English premier league (1992-2010) and ten European football leagues (2010)”, International Journal of Performance Analysis in Sport, Vol. 12 No. 2, pp. 346-360.
- Rottenberg S., (1956) The Baseball Player’s Labor Market, Journal of Political Economy, Vol. 64/3 s.242-258.
- Scully G.W., (1989) The Business of Major League Baseball, Chicago IL: University of Chicago Press.
- Sutter D., Winkler S., (2003) NCAA Scholarship Limits and Competitive Balance in College Football, Journal of Sports Economics, Vol. 4/1 s-7.
- Stefani, R. and Clarke, S. (1992) Prediction and Home Advantage for Australian Rules Football, J. Appl. Statist., 19 , 251 – 161.
- Szymanski, S. (2001), “Income equality, competitive balance and the attractiveness of team sports: some evidence and a natural experiment from English soccer”, The Economic Journal, Vol. 111 No. 469, pp. 69-84.
- Walter C. Neale, (1964) The Peculiar Economics of Professional Sports, The Quarterly Journal of Economics, Vol. 78, issue 1, 1-14 .
- Yavaş, Özdemir, (2005) Sporun Ekonomi İçindeki Yeri ve Spor Pazarlama: Üç Büyük Spor Kulübünde Uygulamalı Bir Araştırma.
- Zimbalist A.S., (2002) Competitive Balance In Sports Leagues: An Introduction, Journal of Sports Economics, Vol.3, No.2, s.111-121.
- <http://www.yenimanisa.com.tr/yazarlar/ogr.gor.-zeki-diril-/futboluntarihceci/459/>
- <http://www.turkiye.dk/bilgi/76/futbolun-tarihcesi.html>

EKLER

EK 1 : Etik Kurulu Karar Formu.

CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ KLİNİK ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU KARAR FORMU

BAŞVURU BİLGİLERİ	ARAŞTIRMANIN AÇIK ADI	Kadın seyircilerin profesyonel futbol müsabakalarına katılım kararlarını etkileyen değişkenlerin incelenmesi			
	ARAŞTIRMA PROTOKOL KODU				
	KOORDİNATÖR/SORUMLU ARAŞTIRMACI UNVANI/ADI/SOYADI	Yrd. Doç. Dr. Tuğbay İnan/ Nurullah Demirkoparan YL öğrencisi			
	KOORDİNATÖR/SORUMLU ARAŞTIRMACININ UZMANLIK ALANI	Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu			
	KOORDİNATÖR/SORUMLU ARAŞTIRMACININ BULUNDUĞU MERKEZ	Cumhuriyet Üniversitesi			
	DESTEKLEYİCİ				
	DESTEKLEYİCİNİN YASAL TEMSİLCİSİ				
	ARAŞTIRMANIN FAZİ	FAZ 1	☐		
		FAZ 2	☐		
		FAZ 3	☐		
		FAZ 4	☐		
	ARAŞTIRMANIN TÜRÜ	Yeni Bir Endikasyon	☐		
Yüksek Doz Araştırması		☐			
Diğer ise belirtiniz: Yüksek lisans tezi					
ARAŞTIRMAYA KATILAN MERKEZLER	TEK MERKEZ ☒	ÇOK MERKEZLİ ☐	ULUSAL ☐	ULUSLARARASI ☐	

(Handwritten signatures and initials)

20

20/11

20

CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ KLİNİK ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU KARAR FORMU

DEĞERLENDİRİLEN BELGELER	Belge Adı	Tarihi	Versiyon Numarası	Dili
	ARAŞTIRMA PROTOKOLÜ			Türkçe ☒ İngilizce ☐ Diğer ☐
	BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU			Türkçe ☒ İngilizce ☐ Diğer ☐
	OLGU RAPOR FORMU			Türkçe ☐ İngilizce ☐ Diğer ☐
	ARAŞTIRMA BROŞÜRÜ			Türkçe ☐ İngilizce ☐ Diğer ☐
DEĞERLENDİRİLEN DİĞER BELGELER	Belge Adı	Açıklama		
	TÜRKÇE ETİKET ÖRNEĞİ	☐		
	SİGORTA	☐		
	ARAŞTIRMA BÜTÇESİ	☐		
	BIYOLOJİK MATERYEL TRANSFER FORMU	☐		
	HASTA KARTI/GÖNÜLLÜKLERİ	☐		
	ILAN	☐		
	YILLIK BİLDİRİM	☐		
	SONUÇ RAPORU	☐		
GÜVENLİLİK BİLDİRİMLERİ	☐			
DİĞER:	☐			
KARAR BİLGİLERİ	Karar No: 2012-03/31	Tarih: 27.03.2012		
	Yukarıda bilgileri verilen klinik araştırma başvuru dosyası ile ilgili belgeler araştırmanın gerekece, amaç, yaklaşım ve yöntemleri dikkate alınarak incelenmiş çalışmanın başvuru dosyasında belirtilen merkezlerde gerçekleştirilmesinde etik ve bilimsel sakınca bulunmadığına toplantıya katılan Etik Kurul üye tam sayısının oy birliği ile karar verilmiştir.			

CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ KLİNİK ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU

ÇALIŞMA ESASI	Klinik Araştırmalar Hakkında Yönetmelik, İyi Klinik Uygulamaları Kılavuzu
BAŞKANIN UNVANI / ADI / SOYADI:	Prof. Dr. Ayhan Koyuncu

Unvanı/Adı/Soyadı	Uzmanlık Alanı	Kurumu	Cinsiyet		Araştırma ile ilişki		Katılım *		İmza
			E ☒	K ☐	E ☐	H ☐	E ☒	H ☐	
Prof. Dr. Ayhan Koyuncu	Genel Cerrahi	Cumhuriyet Üniversitesi	E ☒	K ☐	E ☐	H ☐	E ☒	H ☐	[İmza]
Doç. Dr. Saadetin Kılıçkap	Medikal Onkoloji	Cumhuriyet Üniversitesi	E ☒	K ☐	E ☐	H ☐	E ☒	H ☐	[İmza]
Doç. Dr. İrol Kısıli	Genel Cerrahi	Cumhuriyet Üniversitesi	E ☒	K ☐	E ☐	H ☐	E ☒	H ☐	[İmza]
Doç. Dr. Hülya Tokar	Periodontolog	Cumhuriyet Üniversitesi	E ☐	K ☒	E ☐	H ☐	E ☒	H ☐	[İmza]
Yrd. Doç. Dr. Ziyet Çınar	Biyostatistik ABD	Cumhuriyet Üniversitesi	E ☐	K ☒	E ☐	H ☐	E ☒	H ☐	[İmza]
Yrd. Doç. Dr. Gölay Yıldırım	Top Tarih ve Etik Anabilim Dalı	Cumhuriyet Üniversitesi	E ☐	K ☒	E ☐	H ☐	E ☒	H ☐	[İmza]
Yrd. Doç. Dr. Köksal Deveci	Diyokimya Uzmanı	Cumhuriyet Üniversitesi	E ☒	K ☐	E ☐	H ☐	E ☒	H ☐	[İmza]
Yrd. Doç. Dr. Ali Kaya	Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Uzmanı	Cumhuriyet Üniversitesi	E ☒	K ☐	E ☐	H ☐	E ☒	H ☐	[İmza]
Yrd. Doç. Dr. Ahmet Altun	Tıbbi Farmakoloji Uzmanı	Cumhuriyet Üniversitesi	E ☒	K ☐	E ☐	H ☐	E ☐	H ☒	Görevli
Yrd. Doç. Dr. Fatih Kılıçlı	Endokrinoloji Bilim Dalı	Cumhuriyet Üniversitesi	E ☒	K ☐	E ☐	H ☐	E ☒	H ☐	[İmza]

Sayfa 2

CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ KLİNİK ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU KARAR FORMU

Yrd. Doç. Dr. Ayye Demirkazık	Biyofizik ADD	Cumhuriyet Üniversitesi	E ☐	K ☒	E ☐	H ☐	E ☒	II ☐	
Uzm. Dr. Mustafa Doğan	Genel Cerrahi	Sivas Numune Hastanesi	E ☒	K ☐	E ☐	H ☐	E ☒	II ☐	
Uzm. Dr. Levent Sağlam	Aile Hekimliği	Sivas Numune Hastanesi	E ☒	K ☐	E ☐	H ☐	E ☒	II ☐	
Öğr. Gör. Engin Daşlı	Avukat	Cumhuriyet Üniversitesi	E ☒	K ☐	E ☐	H ☐	E ☒	II ☐	
Öğret. Şemsettin Ağtaş,	Biyoloji Öğretmeni	Sivas Lisesi	E ☒	K ☐	E ☐	H ☐	E ☐	II ☒	Katılmadı

• Toplantıda Bulunma

